

Ehl-i Sünnet Savunması Kitaplığı: 7

İLAHİ SIR KADER

Sinan Yılmaz

Ehl-i Sünnet Savunması Kitaplığı: 7

İLAHİ SIR KADER

Sinan Yılmaz

İlmi Danışma Heyeti:
Dr. Ahmet ÇOLAK
Dr. Burhan SABAZ
Kemal BAHADIR

İÇİNDEKİLER

Giriş:	6
Birinci Bölüm: Kader Hakkında Temel Bilgiler	8
Peygamber Efendimiz (asv) Kader	10
Hususunda Konuşmayı Yasaklamış mıdır?	10
Kader, kaza ve cüz'i irade nedir?	12
Kadere iman, imanın şartı mıdır?	14
Ezeliyet	16
İkinci Bölüm: İlim Maluma Tabidir.	24
İlim maluma tabidir	26
Üçüncü Bölüm: Kader Hakkındaki Sorulara Cevaplar	46
İnsan Kaderin Mahkûmu mudur?	48
İnsan İşlediği Fiillerde Özgür müdür?	48
Cüz'i irade nedir?	52
İyiliğin Allah'tan, kötülüğün kuldan olması ne demektir?	64
Kader değişir mi?	70
Kader değişmeyeceği hakikatini, sadakanın ömrü uzatması ve belaları defetmesi ile nasıl izah edebiliriz?	74
Evlilik kader midir?	78
Katil öldürmeseydi, maktul yine ölür müydü?	80
Kaderin Hakiki Sebeplere Bakması ve Ona Göre Hükmetmesi	84
Katli yaratan Allah iken, niçin sebebe katil deniliyor?	88
Kaderinde küfür topraklarında doğmak olan ve islam'ı hiç duymayan kişinin durumu nedir?	91
Kaderde cennete veya cehenneme gideceğimiz belli iken, niçin dünyaya geliyoruz?	100
Kader ve cüz'i iradeye iman, niçin imanın şartlarından kabul edilmiştir?	106
Kadere iman, insanı tembelleştirmez mi?	108
Kâinat Kitabının, Kaderin Varlığına Olan Şehadeti	110
Kadere İman ve Tevekkül	113
Musibetlerin Kader Açısından Bazı Hikmetleri	117
Kalplerin Mühürlenmesi Açısından Kader	120
YARARLANILAN KAYNAKLAR	126

Yazar:

Sinan YILMAZ

Genel Yayın Yönetmeni:

Yusuf YALÇIN

Editör:

Mustafa BOZGEYİK

Tasarım - Kapak:

Ahmet Sait KARDEŞLER

GİRİŞ

Asrımızın en büyük hastalığı; imansızlık ve iman hakikatlerine gereken önemin verilmemesidir. Hâlbuki iman, amelden önde gelir. Zira Allah'ın fazlının gözüktüğü kimseler için, amelsiz cennete girmek mümkün olabilir. Ama imansız cennete kimse giremeyecektir. İman cennetin “olmazsa olmaz” anahtarıdır. Belki ameldeki bir kusur, Allah tarafından af edilebilir, ancak imandaki ufacık bir kusur af edilmediği gibi, yer ve gök arası kadar sâlih amelin mahvına da sebep olabilir. Öyleyse imanı çok iyi anlamak ve iman hakikatlerini delilleriyle bilmek zorundayız.

Kadere iman, birçok insanın kavrayamadığı bir meseledir. Hemen hemen herkesin kafasında şu sorular vardır:

“Kader değişir mi? Allah benim kaderime günah işleyeceğimi yazmışsa benim suçum ne? Evlilik de kader midir? Madem kaderinde ölecek yazılmış, o halde onu öldüren niçin katil ve suçlu oluyor? Katil öldürmeseydi yaşayacak mıydı? Madem kaderimizde cennete veya cehenneme gideceğimiz yazılı, o halde bu imtihan niçin? Ben kaderimi değiştirebilir miyim?..”

Bu ve bunlar gibi onlarca soru...

Kader meselesinin anlaşılamamasının altında yatan en büyük sebep; Allah'ı tanıma yani marifetullah bilgisinin azlığıdır. Zira kader, Allah'ın ilmi ve ezeliyeti ile alakadardır. Bu mesele ile yaralanmış bir kimseye sorsak; “Allah ezeli midir?” Cevap olarak “evet”i alırız. Ve tekrar soracak olsak; “Ezeli olmak ne demektir?” Bu soruya alacağımız cevap ise şudur: “Ezeli olması; Allah'ın başlangıcının olmasıdır.” İşte bu cevaptaki eksiklik, yani Allah'ın ezeli oluşunun ne manaya geldiğinin tam bilinmemesi, bu konunun anlaşılamamasına sebep olmuştur. Buradaki kusur, Allah'ı hakkıyla tanımayan, hatta tanımaya bile çalışmayan kişiye aittir. O, bu kusurunun cezasını, cevap veremediği soruların sıkıntısıyla öder. Hatta bazen Allah'ı tanımaya karşı gösterdiği lakaytlığa ceza olarak, iman ve İslam nimetini kaybedebilir.

Maksadımız; kader meselesiyle yaralanan gönüllere ve akıllara bir abıhayat sunarak, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bu eserde kader hakkında merak ettiğiniz bütün soruların cevaplarını bulacaksınız. Yardım ve inayet Allah'tandır.

Birinci Bölüm: Kader Hakkında Temel Bilgiler

Peygamber Efendimiz (asv) Kader Hususunda Konuşmayı Yasaklamış mıdır?

Peygamber Efendimiz (asv) hadislerinde şöyle buyurmuştur:

*“Kader hakkında konuşmayın, zira kader Allah’ın sırrıdır. Allah’ın sırrını açıklamaya kalkmayın.”*¹

*“Kader hakkında fazla konuşmayın, çünkü sizden evvelkilerin çoğu ondan kaybetmiştir.”*²

Ancak bu gibi hadis-i şerifler bizi kader meselesini konuşmaktan ve bu meseleyi anlamaya çalışmaktan men etmemektedir. Zira bu hadiste anlatılmak istenen farklı bir şeydir. Şöyle ki; kader ikiye ayrılır:

1. İnsanın kendi iradesiyle ilgili olan kısım,
2. İnsanın iradesinin karışmadığı, onun irade ve kuvveti dışında meydana gelen hadiseler... Bir insanın erkek veya kadın olma-

1 Alâuddin Aliyyü'l İbn-i Hüsameddin el-Hindi, Kenzü'l Ummâl, 1.cilt, s,132

2 Tirmizî, Kader, 1

sı, dünyaya geldiği zaman dilimi, doğduğu ve yaşadığı belde, anne ve babasının kim olacağı, güzel veya çirkin olması gibi hususlar, bu ikinci kısma misal olarak verilebilir. Bu ve benzeri meselelerdeki ilahi takdirin sırrını anlamaya çalışmak,

“Niçin Allah bunu böyle yapmış?” diye düşünmek; insan için hem manasız bir kayıptır, hem de onu helake götürebilecek bir sebeptir. Zira bunun neticesinde, kadere yani ilahi takdire, ilahi hikmet ve rahmete isyan gelebilir. Bu sırlar ahirette, adalet gününde bütün incelikleri ile görünecektir. İşte Peygamber Efendimiz (asv)’in

“Kader hakkında konuşmayın, zira kader Allah’ın sırrıdır. Allah’ın sırrını açıklamaya kalkmayın.”

hadisiyle bizi uğraşmaktan menettiği kader; insan iradesinin karışmadığı bu kısım kaderdir. Yoksa kaderin birinci kısmı üzerinde ehil olanların düşünce ve fikirleri hem güzeldir hem de tefekkürî bir ibadettir. Akaid âlimleri de kaderin bu kısmına büyük mesai sarfetmişler ve eserler yazmışlardır.

Kader, kaza ve cüz'i irade nedir?

Kader: *“Cenab-ı Kakk'ın, kâinatta olmuş ve olacak her şeyi, bütün vasıflarıyla, bütün halleriyle ezelde bilmesi ve daha onu yaratmadan önce, her şeyiyle, levh-i mahfuz denilen kader levhasında yazmış olmasıdır.”*

Kaza: *“Allah'ın bu ezeli yazıyı ve takdiri, zamanı ve şartları uygun olduğunda icad etmesi ve yaratmasıdır.”*

Demek ki, **kader**; Allah'ın ilminin bir neticesi, **kaza** ise; Allah'ın kudretinin bir tecellisidir. Yani Allah, ilmiyle yazmış, kudretiyle de yaratmıştır. **Yazı**, kaderdir; **yaratmak**, kazadır.

Mesela; bir insanın ne zaman doğacağı ve ne zaman öleceği önceden takdir edilmiştir. İşte bu takdir; **kader**dir. O insanın vakti geldiğinde doğması ve vakti geldiğinde ölmesi, yani doğum ve ölüm hadiselerinin yaratılması ise **kazadır**.

Cüz’i İrade: *“Allah tarafından insana verilen, dilediği gibi hareket edebilme yeteneği ve seçme serbestliğidir.”*

Biraz daha bu kavramı açarsak; Allah insana okuma, yazma, koşma, yemek yeme, içme, oturma gibi birçok kabiliyetler vermiştir. Bu kabiliyetlerin her birine **“külli irade”** denilir. Burada geçen “külli irade” tabirini, Allah’ın “külli irade”siyle karıştırmamak gerekir.

Allah’ın “külli iradesi”: *“Allah’ın dilediği her şeyi yapabilmesi ve emrinin önüne hiçbir şeyin geçmemesidir.”*

İnsanın “külli iradesi”: *Kendisine verilen yeteneklerdir.* İşte insan, o yeteneklerden bir tanesi ile bir işe yöneldiğinde o **“külli irade”** artık cüz’leşmiş olur. Buradaki **“cüz’i”** ifadesi “ufaklık” manasında olmayıp, “belirlilik” manasındadır. Yani yapabileceğimiz yüzlerce alternatiften bir anda sadece bir şeyi seçebilmemizdir.

Mesela, insanda yemek yeme kabiliyeti vardır. Bu “külli iradedir.” İnsan bu kabiliyeti ile simit yemeğe başladığında artık bu kabiliyeti cüz’leşmiş olur. Artık insan kendindeki külli iradeyi belli bir yönde kullanmış ve simit yemeğe başlamıştır. İşte buna **“cüz’i irade”** denilir. İnsan burada serbesttir. Simit yiyebileceği gibi bir haramı yemeyi de tercih edebilir. Zaten onu mesul eden, ona bu tercih yetkisinin verilmesidir.

Kadere iman, imanın şartı mıdır?

Kadere iman, imanın bir şartı mıdır? Yani bir kimse kadere iman etmese ve onu inkâr etse, iman dairesinden çıkar mı? Böyle bir soruya verilecek tek cevap “**evet**”tir. Kadere iman, imanın bir şartıdır ve kaderi inkâr eden iman dairesinden çıkar. Zira kitabımız olan Kur’an-ı Kerim, birçok ayetiyle kadere imanı ders vermekte ve ezelde her şeyin Allah tarafından bilindiğini haber vermektedir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Herşeyi Biz belirli bir kaderle (miktarla) indiririz.” (Hicr, 15/21)

“Gaybın anahtarları Allah’ın katındadır. Onları ancak Allah bilir. Onun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıkları içindeki bir tane, yaş ve kuru her şey levh-i mahfuzdadır.” (Enam, 6/59)

“De ki, bize, Allah’ın yazdığından başkası asla erişmez. O bizim mev-lamızdır.” (Tevbe, 9/51)

“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, onu daha yaratmadan önce, bir kitapta yazmış olmasın. Şüphesiz ki bu

Allah'a çok kolaydır." (Hadid, 57/22)

"Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır." (Yasin, 36/12)

"Allah her dışının neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik neyi ziyade edeceğini bilir. Onun katında her şey ölçü ile dir." (Ra'd, 13/8)

"Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir. Bu, bir kitapta mevcuttur. Ve bu bilış Allah için çok kolaydır." (Hac, 22/76)

Bu ayetler ve bunlar gibi birçok ayetler, eşyanın daha yaratılmadan önce, Allah'ın ilminde var olduğunu bildirmektedir. Zaten bunun akside düşünülemez. Zira Allah'ın ilmi her şeyi, her zamanı ve her mekânı kuşatmıştır. Bunu kabul etmemek; Allah'a cehaleti isnat etmek demektir ki, Allah, bütün kusur ve eksikliklerden münezzeh tir.

Eğer insan için bir kader olmasa ve Allah, insanın yapacaklarını yaptıktan sonra bilseydi, Allah'ın ilmine bir nihayet ve sınır gelirdi. Ve ilim sıfatında artma, eksilme ve değışiklik söz konusun olurdu ki, bütün bunlar Allah hakkında düşünülemez.

Ezeliyet bahsinde de işleyeceğimiz gibi, Allah'ın ilmi her şeyi kuşatmıştır. Yani bütün mevcudat, geçmiş, hâl ve gelecek, evvel, ahir, zahir, batın, gizli ve açık her şey, her an onun şuhûd dairesindedir; ondan gizlenemez ve ilminden saklanamaz. Dolayısıyla ***"İnsan için bir kader yoktur."*** demek, Allah'ın yarını bilmemesi manasına gelir. Zira yarını bilirse, -kader, ilahi ilmin bir unvanı olduğundan- elbette herkes için bir kader olacaktır ve vardır.

Kader meselesini iyi anlayabilmek için şu iki noktanın çok iyi bilinmesi gerekir. Bunlardan bir tanesi Allah'ın ezeli oluşu, yani ***"eze-liyet"*** bahsi ve diğeri de ***"ilmin maluma tabi olduğu"*** kaidesidir. Bu iki mesele izah edildiğinde ve anlaşıldığında, kader hakkındaki bütün sorular cevaplarını bulacaktır. Şimdi bu iki meselenin izahına geçiyoruz:

Ezeliyet

Kader meselesinin anlaşılamamasındaki en büyük sebep “**zaman**” ve “**ezel**” kavramlarının birbiriyle karıştırılması ve yanlış değerlendirilmesidir. İnsan, zaman ve mekân içerisinde yaşadığı için, her hadiseyi ve hakikati de zaman ölçüsüne göre değerlendirmekte ve “**ezeli**”, zamanın başlangıcı zannetmekle hata yapmaktadır. İşte kaderi anlayamamak, böyle yanlış bir kıyasın mahsulüdür.

Zaman, kâinatın yaratılmasıyla başlayan ve içerisinde hadiselerin cereyan ettiği soyut bir kavramdır. *Geçmiş, hâl ve gelecek* olarak üçe taksim edilir. Bu taksim, mahlûkata göredir. Yani “*asır, sene, ay, gün, dün, bugün, yarın*” gibi bütün kavramlar, ancak yaratılmışlar için söz konusudur. *Ezel ise*, zamanın başlangıcının evveli demek değildir. Ezelde geçmiş, hâl ve gelecek yoktur. **Ezel**, bütün bu zamanların aynı anda görüldüğü ve bilindiği bir makamdır. Dilerseniz şimdi, Allah’ın ezeliyet sıfatını misaller ile anlamaya çalışalım:

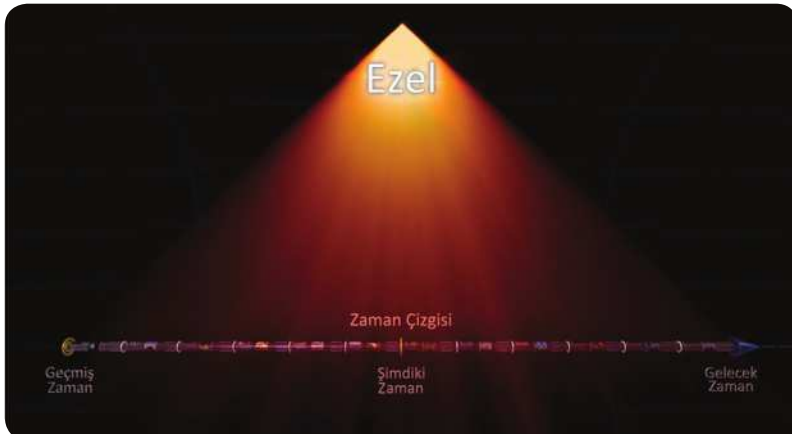
Zamanı temsil edecek bir çizgi düşünelim. Bu çizginin ortası, şimdiki zaman, yani şu anda içinde bulunduğumuz an olsun. Bu çizginin sağındaki nokta ise geçmiş zaman olsun. İşte bu noktada kâinat yaratıldı ve daha sonra ilk insan Hz. Âdem (as)... ve o zamandan bugüne kadar yaratılan her şey; hâl ile geçmiş zamanın ifade edildiği bu iki nokta arasında var oldu.

Zaman çizgimizin solundaki nokta ise, gelecek zamandır. Bu nokta, kıyametin de ötesinde cennet ve cehennem hayatını içine alan sonsuzluk hayatıdır. Şu anda içinde bulunduğumuz hâl noktası ile gelecek zaman noktası arasında ise; torunlarımız, onların torunları ve kıyamete kadar yaratılacak her şey, hatta bunun da ötesinde öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, amellerin tartılması ve sırat-tan geçme gibi hadiseler var.

Ezel ise, bu zaman çizgimizin, geçmiş noktasının sağ tarafı değildir. İşte kaderi anlayamamamızın sebebi, ezelin burası olduğunu zannetmemiz ve ezeli, zaman çizgisi üzerinde bir yere oturtmamızdır. Zira ezeli burası zannettiğimizde, Allah'ın yarını bilmesi için yarının gelmesi gerekecektir. İşte bu zannımız ve ezeliyet kavramını yanlış anlamamız ise, şu soruyu sormamıza sebep olacaktır:

“Allah günahkâr olmamı yazmışsa benim suçum ne?”

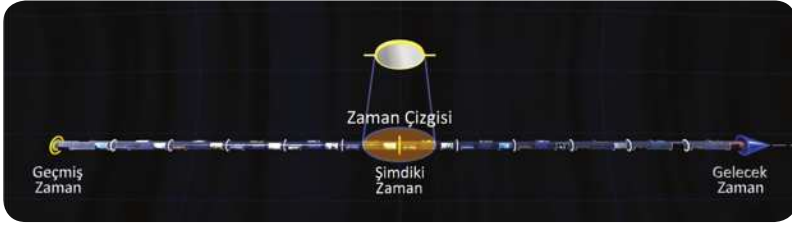
Şimdi ezel kavramını, zaman çizgimizde resmettiğimizde bu sorunun ne kadar manasız bir soru olduğu anlaşılacaktır.

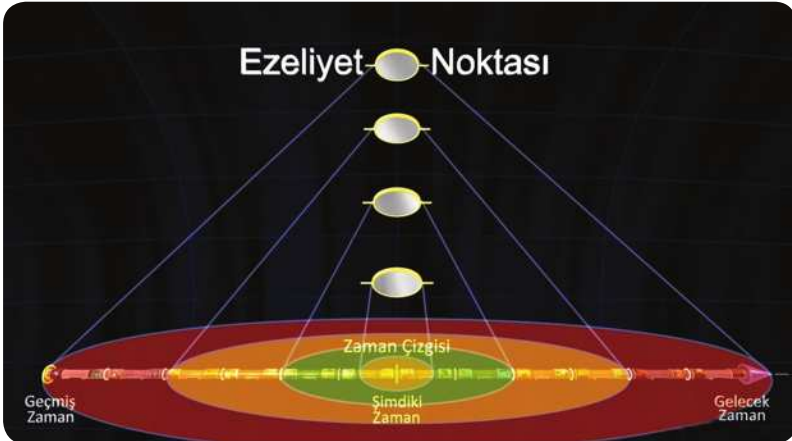
İşte ezel burasıdır. Geçmiş zamanın sağ tarafı değil, bir zamansızlıktır; hâl, geçmiş ve geleceği aynı anda tutan ve gören bir makamdır.

Dolayısıyla Allah, bugünü gördüğü ve bildiği gibi, yarını da, öbür günü de ve cennet ile cehennem hayatının yaşanacağı sonsuzluk hayatına kadar her şeyi de bugün ile birlikte görmektedir.

Allah için hâl, geçmiş ve gelecek gibi kavramlar yoktur. Bu kavramlar zaman ile kayıtlı olan bizler içindir. Şimdi bu meseleyi diğer bir örnek ile inceleyelim:

Şu tablo bizim zaman çizimimiz olsun. Ortası hâl yani şimdiki zaman, sağ tarafı geçmiş zaman, sol tarafı ise gelecek zaman. Şimdi şu zaman tablomuzun üzerine bir ayna tuttuk. Ayna, zemine yakın olduğu için sadece “hâl” aynada aksetti. Geçmiş ve gelecekte içine hiçbir şey girmedi. Şimdi aynayı biraz kaldıralım. Ve şu pozisyonda aynamızda hâl ile birlikte geçmiş ve geleceğin de bir bölümü aksetti. Aynayı biraz daha kaldırdığımızda, bir önceki pozisyonda aynada gözükmeyen geçmiş ve geleceğin bir bölümü daha onda aksetti.

Demek aynayı kaldırdıkça, aynada gözüken zaman dilimi genişlemektedir. Şimdi aynayı en tepeye kaldıralım. İşte bu noktada ayna, hâl, geçmiş ve geleceğin tamamını içine aldı. İşte bu noktaya **“Ezeliyet noktası”** denilir ki, üç zamanın tamamını aynı anda görmektir.

İşte **“Allah ezelidir.”** dediğimizde, Allah'ın bütün zaman ve mekânları aynı anda gördüğü, bildiği ve zaman kaydından münez-zeh olduğu anlaşılır.

Şimdi de **“Ezeliyet”** kavramını başka bir misalde görelim: Erzurum'dan İstanbul'a doğru üç vasıtanın yola çıktığını farz ediyoruz... Bu vasıtalarından bir tanesi İstanbul'a girmek üzere İzmit'te, diğeri İzmit'tekine kıyasla biraz daha geride Eskişehir'de ve üçüncü vasıtamız da ikisinin gerisinde Ankara'da olsun.

Şimdi bu üç vasıtaya dikkat ettiğimizde şunları görürüz: İzmit'te olan vasıtamız, Eskişehir ve Ankara'da olan araçlara kıyasla önde, yani istikbaldedir. Zira onların geçeceği yollardan çoktan geçmiştir. Eskişehir'de olan vasıtamız ise, İzmit'te olana göre geçmiştir. Zira öndeki araç Eskişehir'den çoktan geçmiştir. Ancak Ankara'da olana kıyasla istikbaldedir. Zira daha bu araç onun mevkiine ulaşmamıştır. Ankara'da olan vasıtamız ise diğeri iki araca kıyasla da geçmiştir. Zira bu iki araç da Ankara'yı çoktan geçmiştir.

Araçlar arasında geçmiş, gelecek gibi tabirler kullanılırken, yukarıda olan ve üç vasıtayı aynı anda aydınlatan güneş için zaman ifade eden bu tabirler kullanılmaz. Yani güneş şuna göre geçmiştedir, buna göre gelecektedir, denilemez. Çünkü güneş bu üç vasıtayı aynı anda aydınlatmakta, ışığı ile üçünü aynı anda kuşatmaktadır. İşte güneşin bu hali, yani yerdeki vasıtalar için geçerli olan zaman kaydıyla kayıtlı olmaması ve üç zamanı aynı anda kuşatması, ezeliyete misaldir.

Aynen bunun gibi, bizler de kâinatın yaratılmasıyla başlayan zaman yolunun bir noktasındayız. Bizden önce geçen her şey bize göre mazide, yani geçmişte kalmıştır. Bugünden, hatta bu andan sonrakı zamanlar ve o zamanlarda yaratılacak mahlûklar ise, bize kıyasla istikbaldedir. Evet, şu anda bizim dedelerimiz geçmişte kaldılar. Hâlbuki bir zaman, onların dedeleri de istikbalden torun bekliyorlardı. İşte dedelerimiz, kendi dedelerine göre istikbal olan zaman diliminde bu dünyaya uğrayıp, teneffüs ederek, maziye döküldükleri gibi, dedelerimize göre istikbalde olan bizler de bir gün maziye döküleceğiz. Ve bize göre istikbalde olan torunlarımız hâle, yani şimdiki zamana çıkacaklar.

Görüldüğü gibi, geçmiş, gelecek ve hâl gibi tabirler bizler için kullanılmaktadır. Hâlbuki her şeyi ve zamanı yaratan Allah için **mazi**, **hâl** ve **istikbal** gibi kavramlar yoktur. O, misalimizdeki güneş gibi bütün bu zamanları aynı anda ilminin ışığı ile kuşatmıştır. O halde **“Allah yazdı diye biz yapıyoruz.”** denilemez, zira Allah ezeliyeti ile bütün zamanları aynı anda kuşattığından, bizim hür irademiz ile ne yapacağımızı bilmiş ve ne yapacaksak kader defterimize onu yazmıştır. **Allah yazdı diye biz yapmamaktayız, bilakis biz yapacağımız için Allah yazmıştır.**

Ezeliyet bahsini daha iyi kavrayabilmemiz için son bir misal daha vereceğiz. Zira ezeliyeti anlamak, kader meselesini anlamanın anahtarıdır. Kader bahsinde bocalamanın en birinci sebebi Allah'ın ezeliyet sıfatının anlaşılabilmesi ve Allah'ın zaman mefhumu ile kayıtlı olduğunun zannedilmesidir.

Bir şiirin tamamını bildiğiniz takdirde, sizin ilminizin, şiirin bütün mısralarına olan münasebeti aynıdır. Yani önceki misalde, güneşin üç vasıtayı aynı anda seyretmesi gibi, sizin ilminiz de bütün mıs-

ralara aynı anda vakıftır. Fakat şiirin mısraları için, kendi aralarında öncelik ve sonralık söz konusu olmaktadır. Mesela, altıncı mısra, dördüncü mısradan sonra, onuncu mısradan ise öncedir. Siz şiirin ilk beş mısrasını yazıp, altıncıyı yazmaya başladığınızda, artık beşinci mısra mazide kalmış, yazılmıştır. Altıncı mısra ise hâl de yani şimdiki zamandadır. Onuncu mısra ise henüz istikbalde. Yani daha vücuda gelmemiş ve yazılmamıştır. Hâlbuki vücuda gelmeyen bu onuncu mısra sizin ilminizde mevcuttur. O halde öncelik ve sonralık sizin ilminiz için söz konusu değildir.

Aynen bunun gibi; 19. asır ve o asırda yaşayanlar, 18. asra ve bu asırda yaşayanlara göre istikbalde, 20. asra göre ise mazidedir. Ancak zamandan münezzehtir olan Allah için bütün bu asırlar, *geçmiş, hâl ve istikbal* aynı anda ilim ve şuhud dairesindedir.

Demek “Allah’ın ezeli ilmi” dediğimiz kader; geçmiş zamanda yapılmış bir plan olmayıp, zaman dışı bir plandır. Bütün geçmiş ve gelecek zamanları aynı anda tutan zaman üstü bir ilimdir.

O halde “Allah kaderimi yazmış, ben ne yaparsam değiştiremem.” sözü son derece batıl bir sözdür. Zira Allah, bizim ne yapacağımızı bilmeden kader defterimizi yazmış ve bizi o yazıya göre hareket etmeğe mecbur etmiş değildir. Bilakis, cüz’i irademizle neyi tercih edecek ve hangi fiili işleyeceksek, ezeliyeti ile bilmiş ve kader defterimize yazmıştır.

Aslında mazeret olarak öne sürülen “Allah kaderimi yazmış, ben

ne yapsam değiştiremem.” sözü temelde de yanlıştır. Çünkü kader defteri, Allah’ın ilminin bir tecellisidir. İlim ise zorlama sıfatı değildir. Bu yazı sadece bir beyandır.

Mesela, biz şimdi şöyle bir yazı yazsak: ***“Siz yaklaşık on beş dakika sonra televizyonunuzu kapatacaksınız.”*** Şimdi siz, on beş dakika sonra televizyonunuzu kapatsanız, diyebilir misiniz ki, ***“Eğer bu yazı olmasaydı ben televizyonumu kapatmazdım...”*** elbette diyemezsiniz. Çünkü bu sadece bir yazıdır, bir haberdir; zorlama değildir.

Aynen bunun gibi, ***“Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem.”*** sözü de son derece yanlıştır. Bizlerin fiillerini Allah’ın ilmi yaratmıyor ki, ilmin unvanı olan kader defterini suçlayabilelim.

Bizim fiillerimiz Allah’ın kudretiyle yaratılmaktadır. İlmin bu yaratmada hiçbir tesiri yoktur. O halde nasıl olur da biz, fiillerimizin icadında hiçbir tesiri olmayan kader defterimizi sorumlu tutabiliriz? Bu, olsa olsa kişinin kendini aldatmasından başka bir şey değildir.

Zira bu sözü söyleyen kişiye deseniz ki:

“Niçin okula gidiyorsun, kaderini değiştiremezsin ki, eğer kaderinde doktor olmak varsa, zaten olacaksın, bunun öniüne geçemezsin, çalışmasan da doktor olursun. Yok eğer kaderinde doktor olmak yoksa beyhude yoruluyorsun.”

Ya da şöyle desek:

“Niçin dükkânını açıyorsun ki, kaderinde bugün kazanmak varsa, o zaten sana gelir; dükkânını açmasan da olur. Yok, eğer kaderinde bugün kazanmak yoksa dükkânını açsan da kazanamazsın, kaderini değiştirecek değilsin ya.”

Eğer ona bunları söylesek, kaderini değiştiremeyeceğini, bu yüzden okula gitmemesini ve dükkânını açmamasını tavsiye etsek, hemen savunmasını yapar ve der ki; **“Sen çalışacaksın ki, Allah versin...”** Ama iş farzları eda etmeğe ya da haramlardan kaçmaya geldi mi, hemen kadere sığınır, teslimiyetçi olur, suçu kadere yükler... Bu, kişinin kendisini aldatması değil de nedir?

Hâlbuki ezeliyet bahsinde gördük ki, Allah bizi hiçbir günaha zorlamıyor. Sadece, zamanları ve mekânları kuşatan ilmiyle, bizim ne yapacağımızı biliyor ve kader defterimize yazıyor.

Acaba, günahımızı kadere yüklememize sebep olan ve **“Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem.”** dedirten şey, ne yapacağımızı Allah'ın ezeliyeti ile bilmesi mi? Yani, eğer Allah bizim ne yapacağımızı bilmeseydi biz mesul olurduk da, bildiği için mesul olmayacak mıyız? Günahını kadere yükleyen insan ne istediğine bir baksın! Ve bundan utansın!

Buraya kadar verdiğimiz misaller ile Allah'ın **“ezeliyetini”** anlamaya çalıştık. Ancak şu unutulmamalıdır ki, verdiğimiz bütün misaller, sadece akılların anlamaktan aciz kaldığı bir hakikati yakınlaştırmak için küçük birer dürbündür. Yoksa akıllar, nasıl ki, Allah'ın kudretinin ve azametinin büyüklüğünü hakıyla anlamaktan acizdir, aynen bunun gibi, Allah'ın ezeliyetini ve bütün zaman ve mekânlara ilminin aynı anda münasebetini de tam idrakten acizdir... Ancak şu sönük dürbünler bile, **“Allah kaderimi böyle yazmış, benim suçum ne?”** sözünün ne kadar batıl olduğunu anlatmakta ve meselenin tam anlamıyla anlaşılmasını sağlamaktadır.

Allah'ın ezeliyeti ile birlikte, **“ilmin maluma tabi olduğu”** kaidesi de anlaşılınca, kader hakkında cevapsız zannedilen bütün soruların, birden cevaplarını bulduklarını göreceksiniz.

İkinci Bölüm: İlim Maluma Tabidir.

İlim maluma tabidir

Kader meselesinin anlaşılabilmesi için; iki noktanın çok iyi anlaşılması gerektiğini daha önce ifade etmiştik.

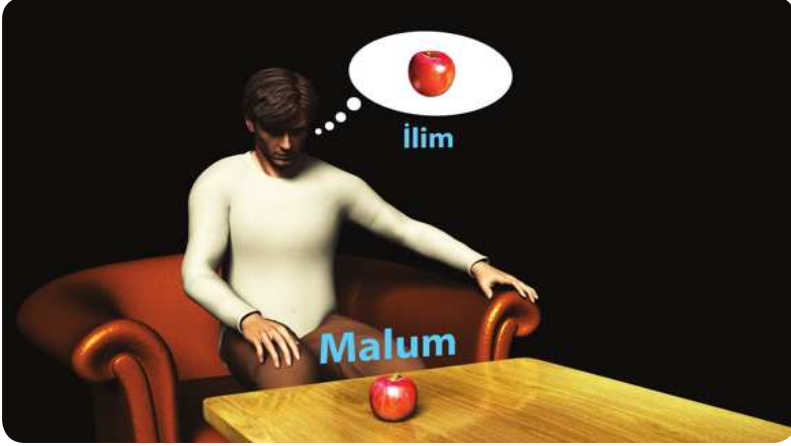
Bu iki noktadan bir tanesi; Allah'ın ezeliyeti idi. Bu bahsi detaylarıyla inceledik ve anladık ki; Allah, ilmi ile bütün zamanları, *geçmiş*, *hâli* ve *geleceği* aynı anda kuşatır. Bizim yapacaklarımızı, daha yapmadan evvel, ezeliyeti ile bilir.

Şimdi ise, çok iyi anlaşılması gereken bu iki noktadan ikinci noktayı; yani “*ilmin maluma tabi olması*” kaidesini inceleyeceğiz. Bu nokta da iyi kavrandığında, çözülmez bir muamma zannedilen kader bahsinin, ne kadar anlaşılır olduğunu ve içinde cevaplanamaz hiçbir soru olmadığını göreceksiniz.

Kader meselesini kavrayabilmek için “*ilmin maluma tabi olması*” kaidesini, ezeliyet bahsi kadar iyi anlamak zorundayız. Bu yüzden bu

kaide ile ilgili tam on misal vereceğiz. Bu on misalden sonra bir daha aklınıza, “*Allah günah işleyeceğimi yazmış, benim suçum ne?*” diye bir soru asla gelmeyecek.

1. MİSAL:

İlim; bir şeyin zihindeki şeklidir.

Malum ise; o şeyin hariçteki gerçek halidir.

Mesela, bir elmayı ele alalım. Elmanın zihnimdeki şekli ilimdir, malum ise elmanın kendi şeklidir. Acaba, ben elmayı bu şekilde bildiğim için mi elma böyle; yoksa elma böyle olduğu için mi ben onu öyle biliyorum? Yani benim ilmim, malum olan elmanın şekline mi bağlı? Yoksa malum olan elma, ilim olan benim bilgime mi bağlı?

Biraz daha açarsak; eğer ben elmayı karpuz gibi bilseydim, elma karpuzla dönüşür müydü? Elbette ki hayır. Çünkü malum olan elmanın şekli, ilmime bağlı değildir. Ben onu bu şekilde bildiğim için o, bu şekle bürünmemiştir. Bilakis elma bu surette olduğu için ben onu böyle bilmekteyim. O halde ilim, yani elmanın zihnimdeki şekli, maluma, yani elmanın gerçek haline tabidir.

2. MİSAL:

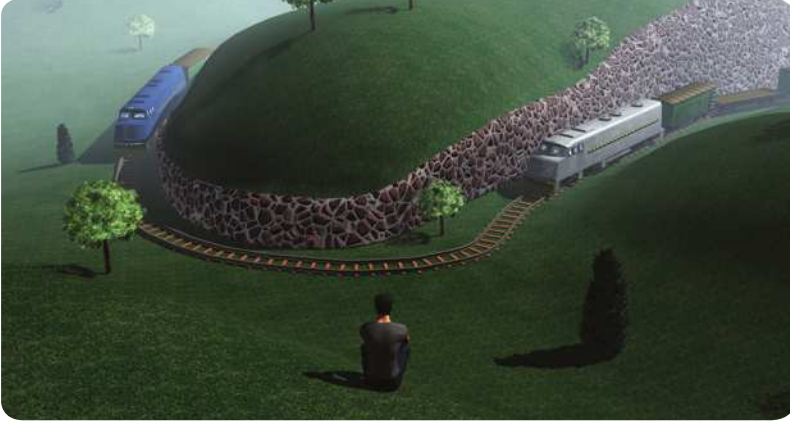
Farzedelim ki, kasamda 500 lira var ve ben kasamda 500 liranın olduğunu biliyorum. İşte benim kasamdaki 500 liranın varlığını bilmem; **ilimdir**.

Malum ise; kasamdaki 500 liradır. Şimdi yine aynı soruyu sorayım: *“Ben bildiğim için mi kasamda 500 lira var; yoksa kasamda 500 lira olduğu için mi ben böyle biliyorum?”* Yani ilmim maluma mı tabi, yoksa malum olan kasadaki para, ilmime mi tabi? Elbette ilim maluma tabi. Yani ben bildiğim için kasada 500 lira yok, bilakis kasada 500 lira olduğu için ben öyle biliyorum.

Eğer bunun tersi olsaydı, yani, ilim maluma tabi olacağı yerde, malum ilme tabi olsaydı; ben kasada 500 lira yerine 500 milyonum var olduğunu zannettiğimde, kasada o kadar paranın olması gerekirdi. Hâlbuki bu olmuyor. Sebebi ise; **malumun ilme değil, ilmin maluma tabi olmasıdır**.

3. MİSAL:

Yüksek bir tepede oturduğunuzu farzediyoruz. Tepenin altında da kavisli bir tren yolu olsun. Siz tepenin tam üstünde olduğunuzdan, tren yolunun hem sağını, hem solunu, tamamını görebiliyorsunuz. Ve bir baktınız ki, aynı rayda karşılıklı ilerleyen iki tren var. Onların iki dakika sonra çarpışacaklarını gördüğünüzden, elinizdeki deftere **“Bu iki tren iki dakika sonra çarpışacak.”** diye yazdınız. Ve trenler iki dakika sonra çarpıştı.

Şimdi kazadan kurtulan makinistlere deseniz ki: **“İşte bu benim defterim, ben sizin çarpışacağımızı, daha siz çarpışmadan önce bu deftere yazmıştım.”**

Acaba makinistlerin size şöyle deme hakları var mıdır? **“Biz senin yüzünden kaza yaptık. Eğer sen bizim kaza yapacağımızı yazmasaydın, biz çarpışmazdık, sen yazdığın için çarpıştık. Sen bu kazanın sebebisin.”** Elbette diyemezler. Çünkü sizin yazınız **yani ilim**, onların çarpışacağına yani **maluma tabidir**.

Başka bir ifadeyle; siz, onların çarpışacağını ilminizle gördüğünüzden dolayı bu yazıyı yazdınız, yoksa onlar, siz yazdığınız için çarpışmadılar. **Siz yüksek bir yerde olduğunuz için**, onların görmediklerini; aynı raydan ilerlediklerini gördünüz.

Hem sizin yazınız sadece bir tespittir; zorlama ve kaza sebebi değildir. Eğer kaza, sizin yazınız yüzünden olsaydı, o halde şunun da olması gerekirdi: Siz, çarpışacak bu iki tren hakkında **“çarpışmayacaklar”** diye yazardınız, onlar da aynı raydan karşılıklı ilerlemelerine rağmen çarpışmazlardı. Eğer ilim maluma tabi olacağı yerde, malum ilme tabi olsaydı, dünyanın hiçbir yerinde kazalar olmazdı. Bir adam defterine, **“bugün hiç kaza olmayacak”** diye yazardı ve kazaları önlerdi. Hâlbuki bu asla olmaz.

Şimdi bu misali şöyle özetleyelim:

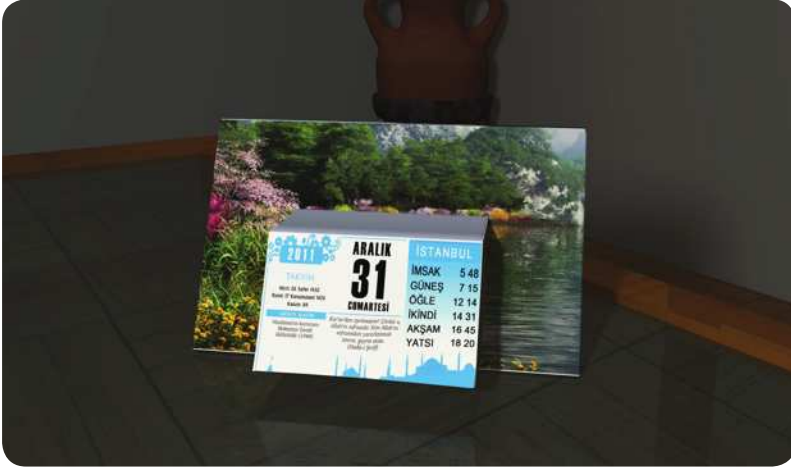
Siz kaza yapacaklarını yazdığınız için onlar kaza yapmadı, bilakis onlar kaza yapacakları için siz yazdınız. Yani ilminiz ve yazınız, maluma, “onların yapacakları kazaya tabidir.”

Sizin yazınızdan dolayı onlar mesuliyetten kurtulamaz. Zira onlar bu yazının yazılmasına sebep olmuşlardır.

4. MİSAL:

Daha senenin başında iken aldığınız bir takvimde, senenin bütün günlerindeki, güneşin doğuş ve batış saatlerinin yazılı olduğunu görürsünüz.

Mesela, senenin son günü olan 31 Aralık gününe baksanız, İstanbul için güneşin doğuş vaktinin 7:15, batış vaktinin 16:45 olduğunu görürsünüz.

İşte takvimdeki bu yazı ilimdir.

Malum ise; güneşin o saatte doğacak ve batacak olmasıdır.

Yine sorumuz aynı; *“Acaba takvimde yazıldığı için mi güneş o saatlerde doğuyor ve batıyor?”* Yani malum olan güneşin doğup batacağı saat, ilim olan takvimdeki yazıya mı tabi? Yoksa güneşin o saatte doğup, o saatte batacağı önceden hesaplanıp, bilindiği için mi takvime kaydedilmiş? Yani ilim maluma mı tabi? Elbette ikinci şık, yani ilmin maluma tabi olması doğrudur.

Zira güneşin doğacağı ve batacağı saatler hesaplanmış ve yazılmış. Eğer tersi olsaydı, malum ilme tabi olup, yazıldığı için doğup batsaydı; o zaman takvime güneşin doğuş vakti olarak, 7:15 yerine 12:00 yazdığımızda, güneşin 12:00 de doğması, hatta *“Bugün güneş doğmayacak.”* yazdığımızda güneşin o gün doğmaması gerekirdi.

Hâlbuki bunların hiçbiri olmuyor. Sebebi ise, ilmin, yani takvimdeki yazının, maluma, yani güneşin kendisine tabi olmasıdır.

Şimdi şunu düşünelim: İnsan son derece aciz, zayıf, ilmi noksan, zaman ve mekânla kayıtlı olduğu halde, bir sene sonra güneşin ne zaman doğacağını ve ne zaman batacağını, önceden bilebiliyor ve onu takvime kaydediyor. Ve hiçbir insanın aklına; *“Takvimde güneşin doğma ve batma vakitleri yazıldığı için güneş bu saatlerde doğmak ve batmak mecburiyetinde kalıyor, bu yazı olmasaydı, güneş bu saatlerde doğup, batmazdı.”* gibi batıl bir fikir gelmiyor.

Hâl böyle iken, acaba kudreti sonsuz, ilmi nihayetsiz, zaman ve mekânların kayıtlarından münezzeh, ezelin sultanı olan Allah'ın, bir takvim hükmünde olan kader defterine, bizim doğacağımız günü ve batacağımız, yani öleceğimiz günü ve bu iki gün arasında neler yapacağımızı yazmasını niçin kavrayamıyoruz?

Takvimde yazıldığı için güneşin doğmadığını bildiğimiz halde, niçin kader takvimimizde yazıldığı için o işleri yapmadığımızı, bilakis biz yapacağımız için onların yazıldığını, yani Allah'ın ilminin, malum olan fiillerimize tabi olduğunu anlayamıyoruz? Ve günahımızı kadere yüklemeye çalışıyoruz?

5. MİSAL:

İstanbul-Ankara arası 500 km'dir. Bu mesafenin bizler tarafından bilinmesi ve kitaplarda yazılması; ilimdir. Malum ise, bu mesafenin kendisidir. Burada da durum aynıdır. İlmimiz, maluma tabidir.

Bu misalde ki malum; İstanbul-Ankara arasının 500 km. olduğudur. Eğer ilmimiz maluma tabi olacağı yerde, malum ilme tabi olsaydı; yani biz bu mesafeyi böyle bildiğimiz için bu mesafe bu kadar olsaydı, o zaman biz bu mesafenin 1000 km. olduğunu zannettiğimizde malum mesafenin 1000 km.'ye çıkması gerekirdi. Hatta aradaki mesafenin sadece bir metre olduğunu zannettiğimizde de İstanbul'dan bir adım atarak Ankara'ya ulaşmamız gerekirdi. Ama bunların hiçbiri asla olmuyor. Biz ne bilirsek bilelim, **ilmimizin malum üzerinde bir etkisi gözükmüyor**. Sadece mesafenin 500 km. olduğunu bildiğimizde doğru biliyoruz, diğer zanlarımızda ise yanlış biliyoruz.

Aynen bu misalde olduğu gibi; doğumumuz ile ölümümüz arasında ne kadar mesafe varsa ve bu mesafede hangi istasyonlara uğrayıp, o istasyonlarda neler yapacaksak, bunların hepsi malumdur. Bu malumun Allah tarafından bilinmesi ve Allah'ın ilminin bir unvanı olan kader defterinde yazılması ise ilimdir.

Kaidemiz neydi? **“İlim maluma tabidir..”** O halde Allah yazdığı için biz yapmıyoruz, bizim ne yapacağımızı Allah ezeliyeti ve nihayetsiz ilmi ile bilmiş ve kader defterine kaydetmiştir. Burada önemli olan; **“İlmin maluma tabi olması”** kaidesini, Allah’ın ezeliyeti ile beraber düşünmenizdir. Ezeliyeti kavramadan, bu kaidenin tek başına anlaşılması mümkün değildir. Bu sebepten biz bu kaideye geçmeden evvel, Allah’ın ezeliyetini farklı misaller ile anlamaya çalıştık. Allah’ın ne yapacağımızı, ezeli ilmi ile bilmesi, asla zorlama sebebi değildir. Bu sadece bir tespittir.

Hakikat böyleyken bunun aksini düşünüp **“Ben kaderin mahkûmuyum.”** diyerek, suçu kadere atmak ne kadar manasızdır. Onların bu ifadesi şu manaya gelir ki, **“ilim maluma tabi değil, malum ilme tabidir”**, yani Allah **“Bu kul cehennemlik olsun.”** demiş, o da cehennemlik olmuştur. Veya **“Bu cennetlik olsun.”** demiş, o da cennetlik olmuştur.

Hâlbuki durum böyle değildir, bilakis Allah’ın ilmi, olacak olan hadiselerle tabidir, yani ne olacaksa onu bilmiş ve kader defterinde kayıt etmiştir. Bunu söyleyenlerin temennisi aslında şudur: **“Bizim mesul olmamız için, Allah bizim yaptıklarımızı yaptıktan sonra bilsin, yani Allah yarını bilmesin.”** demektir. Bilmemek ise, Allah’ın şanına yakışmaz, zira bilmemek bir kusur ve eksikliktir, Allah ise bütün kusur ve eksikliklerden münezzehtir.

6. MİSAL:

Bir kumandan farzediyoruz ki, elindeki kamera ile nöbet tutan askerleri kontrole gidiyor. Ve iki askerin nöbette uyuduğunu görüyor. Ve onların bu hallerini kamerasıyla kaydediyor.

Bu olayda ilim; kameradaki kayıttır ve kumandanın bu iki haylaz askerin halini bilmesidir.

Malum ise, bu iki askerin uyumasıdır.

Sorumuz yine aynı:

“Kumandan kameraya çektiği için mi askerler uyudu, yani malum olan askerlerin uyuması, ilme mi bağlı? Yoksa askerler uyuduğu için mi kumandan onları öylece çekti, yani ilim olan kumandanın bilgisi ve kameraya kaydetmesi, maluma mı tabi?”

Elbette kumandanın bilgisi ve kamera kaydı, askerlerin haline, yani ilim maluma tabidir.

Kumandan bildiği ve onların bu suç halini kaydettiği için onlar uyumadı, bilakis onlar nöbette uyudukları için kumandan bildi ve onları öylece kaydetti...

Acaba kumandan ertesi gün nöbette uyuyan o iki askeri yanına çağırarak, bir gün önceki hallerini onlara seyrettirse. Ve onlara dese ki: ***“Niçin nöbette uyudunuz, niçin askerlik kanunlarınızı çiğnediniz, bu yaptığınız bir suçtur, ceza göreceksiniz...”*** Acaba bu azarları işiten askerler diyebilirler mi ki: ***“Kumandanım, nöbette uyuma suçunu senin yüzünden işledik. Bu suçu bize sen işlettin. Çünkü sen bizi kamerayla çektin. Eğer sen bizi çekmeseydin biz uyumazdık.”*** Elbette diyemezler. Çünkü kaidemiz şuydu; kumandanın ilmi, malum olan; askerlerin uyumasına tabidir.

Bir daha tekrar edersek; “kumandan bildiği için onlar uyumadı, onlar uyuduğu için kumandan onları öyle bildi ve öylece kaydetti.” Eğer onlar, diğer askerlerin uyumadığı gibi uyumasaydı, kumandan onları “uyumaz” bilecek ve öylece kaydedecekti.

Şimdi şunu farzedelim ki, bu kumandan aynı zamanda manevi bir kumandan olsun ve zamanda yolculuk yapabilsin. Yarına ve diğer günlere, daha o günler gelmeden geçebilsin ve o günlerde yaşanacak olayları daha yaşanmadan bilsin. İşte bu kumandanın bir ay sonraya yolculuk yaptığını ve yine nöbette uyuyan iki askeri kamera ile kaydettiğini ve tekrar bugüne döndüğünü farzediyoruz.

Ve bir ay sonra tam o kumandanın gördüğü ve kaydettiği gibi o iki asker uyudu. Yani kumandanın olacağını bildiği şey oldu. Ve kumandan uyuyan o iki askeri yanına çağırarak, bir ay önce yaptığı çekimi onlara seyrettirdi ve onlara dedi ki: ***“Bakın ben sizin nöbette uyuyacağınızı bir ay önceden biliyordum, hatta bu halinizi kameramla çekmiştim.”***

Acaba o askerlerin, kumandana şöyle deme hakları var mıdır: ***“Kumandanım, o zaman suçlu sensin, niçin bizi ayakta çekmedin ki. Eğer sen bizim uyuyacağımızı bilmeseydin ve uyuduğumuzu kaydetmeseydin, biz uyumazdık, cezamıza razı değiliz.”*** Elbette diyemezler!..

Zira kumandanın bilgisi ilimdir ve malum olan askerlerin uykusuna tabidir. Askerler kumandanları bildiği ve kaydettiği için uyumadılar, bilakis zamanlarda gezebilen bu kumandan, kendi zamanından bir ay sonraya gitti, onların bu vaziyetlerini gördü ve onları kaydetti.

Başka bir ifadeyle onları nöbette uyutan şey kumandanın bilgisi değildir, tam tersine, kumandanın bilgisi onların uyumayı tercih etmelerine ve uyumalarına tabidir. Eğer onlar uyumayı tercih etmeseydiler, kumandan da onları bu şekilde kaydetmeyecekti.

Aynen bu misalde olduğu gibi, ezel ve ebedin kumandanı olan Allah da, zaman ve mekândan münezzeh olduğu için bütün zamanlardaki hadiseleri şu anda oluyormuş gibi görmekte ve bilmektedir. Bu hakikati ezeliyet bahsinde işlemiştik.

İşte, Allah bizim cüz’i irademizle işleyeceğimiz bütün fiilleri kameraya çekmiş, yani ilmin bir unvanı olan kader defterlerinde kaydetmiştir.

Acaba misalimizdeki, nöbette uyuyan askerlere benzeyen günahkâr birisi, “**Allah bildiği için ben günah işliyorum, suç Allah’ın bilmesidir, eğer bilmeseydi bunları işlemezdim.**” dese, misaldeki askerler gibi gülünç bir duruma düşmez mi?

Hem nasıl oluyor da, misaldeki kumandanın, askerlerin uyumasında hiçbir müdahalesi ve suçu olmadığını fark edebilen insan, bu misalden hiçbir farkı olmayan kâinatın kumandanı olan Allah’ın kaydına ve bilgisine, kendi suçunu yüklemeye çalışır?.. İşte buna şaşılır!

7. MİSAL:

Tren istasyonlarında trenlerin geleceği saatler yazılıdır.

İşte bu yazı, **ilimdir**.

Malum ise, trenin o saatte gelecek olmasıdır.

Sorumuz yine aynı: “*Yazılı olduğu için mi tren geliyor, yoksa trenin o saatte geleceği bilindiği için mi yazılmış?..*”

Kaidemiz neydi? “*İlim maluma tabidir.*” O halde sorumuzun cevabı: “*Trenin geleceği bilindiği için yazılmış.*” Eğer tersi olsaydı, malum ilme tabi olsaydı; yaramaz bir çocuk trenin geliş saatini değiştirdiğinde trenin gelmemesi gerekirdi. Hatta trenlerin gelişi-gidiş saatlerini bildiren tablo yanlışlıkla kırıldığında, artık hiçbir trenin o istasyona uğramaması gerekirdi. Hâlbuki bunların hiçbiri olmuyor. Çünkü malum asla ilme tabi değildir.

İşte, Allah'ın bilgisi ve kader yazısı, istasyondaki, trenin gelişi-gidiş saatlerinin yazılı olduğu tabloya benzer ve bu ilimdir. Bizim yapacağımız her şey ise; istasyona gelecek olan tren gibidir, malumdur. Misalimizdeki trenin, tablodaki yazıdan dolayı istasyona gelmemesi, bilakis trenin geleceği için böyle bir yazının yazılmış olması gibi, Allah bildiği için de biz yapmamaktayız, biz yapacağımız için Allah bilmektedir.

8. MİSAL:

Mesleğinde son derece tecrübeli bir hâkim düşünüyoruz. Yılların verdiği tecrübe ile neredeyse kişiyi gözünden tanıyacak bir seviyeye gelmiş olsun. Bu hâkim yolda giderken, görünüş itibariyle son derece kötü bir adamı görür ve yılların verdiği tecrübeyle bu kişinin ileride bir suç işleyeceğini ve mahkemede karşısına suçlu olarak çıkacağını elindeki deftere yazar.

Aradan biraz zaman geçince sokakta gördüğü o adam, bir suçtan dolayı hâkimimizin karşısına çıkar. Hâkim, cezasını karara bağladıktan sonra ona der ki: ***“Bak bu benim defterim, ben seni daha önce sokakta görmüş, senin suç işleyeceğini tahmin etmiş ve bunu defterime tâ o zamanda kaydetmiştim!..”***

Acaba hâkimin bu sözüne karşılık suçlunun şöyle deme hakkı var mıdır: ***“Ey hâkim, ben senin bu yazından dolayı suç işledim, eğer sen bu yazıyı yazmasaydın ben bu suçu işlemezdim...”*** Elbette diyemez. Çünkü bu kişi, o yazıdan dolayı suç işlemedi ve bu yazı onu suça zorlamadı. Bilakis hâkimin ilmi, malum olan kişiye tabi idi. O suç işleyeceği için tecrübeli hâkimimiz bunu bildi ve defterine kaydetti...

Aynen bunun gibi, bu kâinatın yegâne hâkimi olan Allah da, biz kulların neler işleyeceğini ezeli ilmiyle bilmiş ve kader defterlerimize yazmıştır. Bizler Allah yazdı diye yapmamaktayız, bilakis biz yapacağımız için Allah yazmıştır.

Hâl böyle iken, misalimizdeki suçlunun hâkime karşı yaptığı savunmayı ve suçunu hâkimin yazısına bağlamasını, bizler de Hâkimlerin Hâkimi olan, Allah’a karşı yapsak, yani günahımızı Allah’ın yazısına bağlayarak; ***“Allah yazmasaydı, biz bu günahı işlemedik.”*** gibi batıl sözler söylesek, acaba bu işlediğimiz günahattan daha büyük bir kabahat olmaz mı?

9. MİSAL:

Yine son derece tecrübeli bir öğretmen düşünüyoruz. Yılların verdiği tecrübeyle, daha sene başında iken hangi öğrencinin sınıfı başarıyla geçeceğini ve hangilerinin sınıfta kalacağını tahmin etsin ve bu tahminini de bir deftere kaydetmiş olsun.

Ve sene sonu geldiğinde öğretmenin, sınıfı geçeceğini tahmin ettiği öğrenciler, sınıflarını geçsin ve sınıfta kalacağını tahmin ettiği öğrenciler de sınıflarında kalmış olsun.

Öğretmenimiz sınıfta kalan öğrencilere karnelerini verdikten ve bu öğrenciler karnelerindeki zayıf notları gördükten sonra onlara dese ki: “**Bakin bu benim defterim ki, ben sizin sınıfta kalacağınızı tahmin etmiş ve daha sene başında iken bunu yazmıştım. Ve sizler tam benim tahmin ettiğim gibi sınıfta kaldınız!..**”

Acaba öğretmenlerinin bu sözüne karşılık, bu tembel öğrencilerin “**Öğretmenim, madem siz bu yazıyı daha biz sınıfta kalmadan yazmışsınız, o halde sınıfta kalmamızın sebebi sizin bu yazınızdır. Eğer siz bizim hakkımızda ‘sınıflarını geçecekler’ diye yazsaydınız, biz sınıfta kalmazdık!..**” demeye hakları var mıdır?

Elbette böyle diyemezler, çünkü öğretmenin ilmi, malum olan öğrencilerin tembelliğine bağlıdır. Başka bir ifadeyle; öğretmen böyle yazdığı için onlar sınıfta kalmadı, bilakis onların tembellik edeceğini ve ders çalışmayacaklarını öğretmenleri tecrübesiyle bildi ve böylece defterine kaydetti.

Eğer onlar, öğretmenin yazısından dolayı sınıfta kalacak olsalardı, o zaman öğretmen, çalışkan öğrenciler için “**sınıfta kalacaklar**” yazardı ve çalışkan öğrenciler de sınıfta kalırdı. Ama bunların hiç biri olmuyor, kimse bir yazıdan dolayı sınıfını geçip, bir yazıdan dolayı da sınıfta kalmıyor. Çünkü ilim, zorlama ve cebir aracı değildir, o sadece bir tespit ve beyandır.

Aynen bu misalde olduğu gibi, gayb âlemlerinin âlimi olan Allah da, hangimizin sınıfta kalacağını, yani imtihanı kaybedeceğini, hangimizin sınıfı geçerek cennete gideceğini ezeli ilmi ile bilmiş ve bu bilgiyi, ilmin bir unvanı olan kader defterimizde yazmıştır.

Sınıfta kalan öğrencilerin, öğretmenlerini suçlaması ve kaba-hatlerini öğretmenlerinin yazısına yüklemeye çalışmaları ne kadar asılsız ise, günah işleyen bir kişinin de günahını kadere yüklemesi o derece asılsız ve gerçekten uzaktır.

10. MİSAL:

“**İlmin maluma tabi olması**” kaidesini anlayabilmek için, tam dokuz misal verdik. Çünkü bu kaideyi ve ezeliyet bahsini anlamak; kaderi anlamak demektir. Biz son bir misalle “**ilmin maluma tabi olması**” kaidesini tamamlayacağız.

Şöyle ki: Peygamber Efendimiz (asv) ahir zaman fitnelerinden ve kıyametin alametlerinden bahsetmiştir.

Efendimiz (asv)’in bu bahsi; **ilimdir**.

Malum ise, bu hadiselerin kendisidir.

Sorumuz yine aynı: “**Peygamberimiz (asv) haber verdi diye mi ahir zaman fitneleri çıkacak; yoksa ahir zaman fitnelerinin çıkacağı için mi Efendimiz (asv) onlardan haber vermiş?**”

İlim, maluma tabi olduğundan dolayı; ahir zaman fitnelerinin çıkacağı için Efendimiz (asv)’in haber verdiği şıkkı doğrudur. Zaten bunun tersi düşünüldüğünde, ahir zaman fitnelerinden Peygamberimiz (asv)’i mesul tutmak ve “**Eğer haber vermeseydi bunlar olmazdı.**” demek lazım gelir ki, bunun ne kadar yanlış olduğunu her akıl sahibi takdir edebilir.

NETİCE:

Bu on misalle anladık ki, “**İlim, maluma tabidir.**” Şimdi bu kaideyi kader hakkında tahlil edelim:

Allah’ın bizim ne yapacağımızı bilmesi ve bu bilgiyi kader defterimizde yazması; ilimdir. Bu ilim neye tabidir? Elbette malum olan bizim fiillerimize ve yapacaklarımıza tabidir. Yani **biz yapacağımız için Allah öyle bilmiştir. Yoksa Allah öyle bildi diye biz mecburen yapmamaktayız.**

O halde şöyle diyebiliriz: Suçunu kadere yükleyen insan, iki şeyden habersizdir.

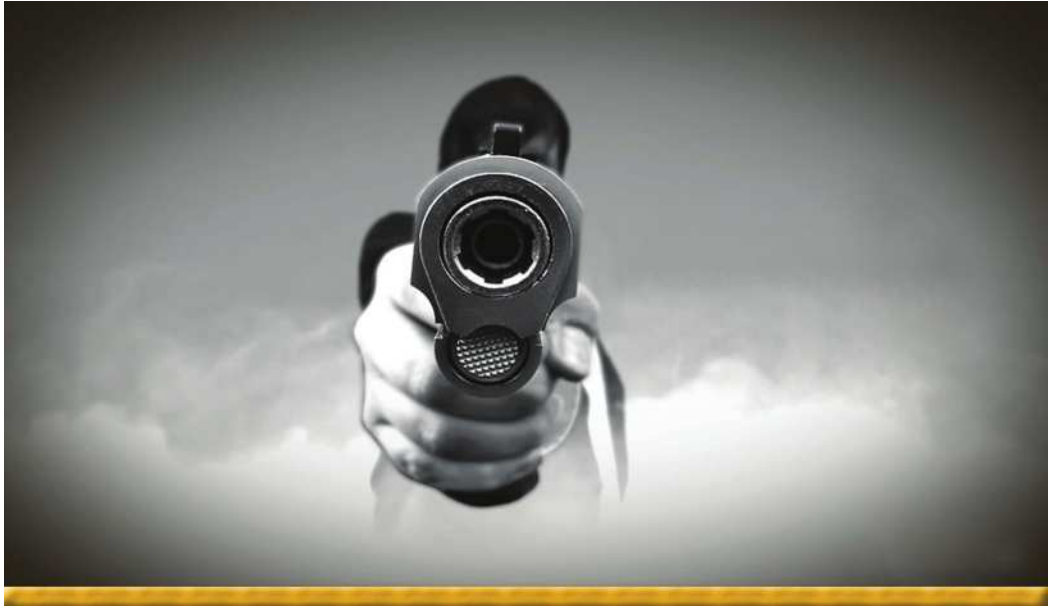
Allah’ın ezeliyetini ve ezeliyetin ne manaya geldiğini bilmemektedir.

“**İlmin maluma tabi olması**” kaidesinden habersizdir.

Bu iki mesele anlaşıldığında kader hakkındaki bütün sorular cevaplarını bulmaktadır.

Bizler eserimizin bu bölümüne kadar, işlediğimiz fiilleri, kader defterinde yazıldığından dolayı, cebren ve zorlama ile işlemediğimizi, bilakis biz ne yapacaksak, kader defterimize onun yazıldığını anlatmaya çalıştık. Eserimizin bundan sonraki bölümlerinde ise kader hakkındaki soruları ve bu soruların cevaplarını başlıklar halinde inceleyeceğiz.

Üçüncü Bölüm: Kader Hakkındaki Sorulara Cevaplar

İnsan Kaderin Mahkûmu mudur? İnsan İşlediği Fiillerde Özgür müdür?

İnsan şu dünya misafirhanesine imtihan için gönderilmiştir. Yaptıklarına göre ya mükâfat ya da ceza görecektir. Elbette böyle bir mükâfat ve cezalandırmanın olması için de insanın hareketlerinde hür olması gerekir. Adalet sahibi olan yüce Rabbimiz, hayır ve şer yolunu insana göstermiş, fakat onu iki yoldan birini tercih etme hususunda serbest bırakmıştır. Bu sözümüzü Kur'an-ı Kerim'den iki ayet ile teyit edelim:

“De ki Ey insanlar! Rabbinizden size hak gelmiştir. Kim doğru yola girerse kendi lehine girmiş olur. Kim sapıklığa düşerse o da kendi aleyhine sapmış olur.” (Yunus, 10/108)

“De ki, bu Kur'an: Rabbinizden gelen haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” (Kehf, 18/29)

Görüldüğü gibi insan, Cenab-ı Hak tarafından hayır veya şer yollarından herhangi birine gitmesi için zorlanmamış, kendisine iki yol gösterilmiş ve istediği yola gitmek hususunda da serbest bırakılmıştır. Zaten her insan hareketlerinde serbest olduğunu vicdanen bilir. Hiç bir baskı ve tesir altında kalmadan istediğini yapabildiğine bizzat kendisi şahittir.

Mesela, elini kaldırmak istediğinde kaldırır, yürümek isteyince yürür... Camiye gitmek isteyen camiye, kumarhaneye gitmek isteyen de oraya gider. Ne camiye gidenin ayakları **“Ben oraya gitmek istemiyorum!”** der, ne de kumarhaneye gidenin...

Böyle olunca, helal yolda kullanılması sıkı sıkıya tembih edilen ve kendisine emanet olarak verilen vücut nimetini haramda kullanan kimsenin hiçbir mazereti yoktur. Kendi iradesini kötüye kullandığı için mesuliyetten kurtulamaz.

Kaderin mahkûmu olduğu için harama girdiğini iddia eden bir insan, aynı suçu başkası işlediğinde hiç kaderi aklına getirir mi?

Mesela, kaderin mahkûmu olduğu için hırsızlık yaptığını söyleyen birinin evine bir hırsız girse ve değerli eşyalarını toplamaya başlasa ve ona ne yaptığını sorduğunda, hırsız: **“Kaderimde hırsızlık yapmak yazılıymış, ben kaderin mahkûmuyum, ister istemez bu hırsızlığı yapacağım.”** dese, hırsızın eşyalarını toplayıp götürmesine müsaade eder mi?

Veya kaderin mahkûmu olduğu için katil olduğunu iddia eden bir adam düşünün. Bu kimsenin çocuğunu birisi öldürmek istese ve bunu kaderinde olduğu için yaptığını söylese, acaba bu şahsa karşı tavrı ne olurdu?

Hem insanın kaderin mahkûmu olduğunu düşünmek, bizi birçok çıkmazlara sokar. Şöyle ki: Eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı; hırsız kaderinde olduğu için çalacak, katil kaderinde olduğu için öldürecek. Bu ise teklif ve mesuliyeti ortadan kaldıracağından Al-

lah kullarına zulmetmiş olacaktı.

Hâlbuki insan ayağına taş bağlanıp denize atılan ve sonrada “*kurtul*” denilen bir canlı değildir... “*Ben kaderin mahkûmuyum!*” diyerek işlediği günahı kadere yıkmaya çalışan insan, aslında bu söz ile çok büyük bir cürüm işlemekte ve sonsuz adaletin sahibi olan Allah’a zulüm isnat etmektedir. Hâlbuki Allah Adil-i mutlaktır ve zulümden münezzehtir.

Hem eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı, iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak, itaat edene mükâfat, isyan edene ceza vermek de manasız olurdu. Çünkü herkes kaderinin çizdiği yoldan gitmiş olacağından, namaz kılan kaderinde olduğu için namaz kılacak, günah işleyen de kaderinde olduğu için günah işleyecekti.

Böyle olunca onları irşat için peygamberler göndermek, kitaplar indirmek de manasız olacaktı. Zira kaderlerinin kendilerini kötülüğe sevk ettiği ve kaderin mahkûmu olan insanlara nasihatın bir tesiri olmayacaktı.

Ayrıca Allah, Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde³, kullarını tövbeye davet etmektedir. Eğer insan kaderinin mahkûmu olduğu için günah işleseydi, onları tövbeye davet etmenin bir manası olur muydu?

İnsanın kaderin mahkûmu olmadığının bir diğer izahı da; elinde olmayan şeyler sebebiyle ibadetin teklif edilmemesi ve mesuliyetin kaldırılmasıdır.

Eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı, böyle bir ayırım yapılmazdı. Herkes, her halinde, işlediği fiilden mesul olurdu. Allah’a ait olan haklarda insanlardan mesuliyeti kaldıran hususlar şunlardır: ***Delilik, bunaklık, unutkanlık, zorlama, hata ve yanılma...***⁴

Netice olarak; bu durumlarda yapılan fiiller, insanın kendi ihtiyarıyla olan şeyler değildir. Böyle olduğu için bu durumdaki bir

3 Âl-i İmran, 3/135; Furkan, 25/70; Bakara, 2/220.

4 Buhâri, Talâk, 11, İlim, 44, Şurût, 12, Enbiyâ, 27; Ebu Dâvud, Hudud, 17; Tirmizî, Hudud,1; İbn Mâce, Talâk, 15-20

insandan mesuliyet kalkar. Eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı bu durumların, mesuliyetten hariç tutulmasına gerek kalmazdı.

Deli, akıllı, unutkan, uyuyan, yamılan herkes ayırt edilmeksizin bütün insanlar mesul tutulurdu.

Acaba, başkalarının tehdidiyle ve zorlamasıyla haram bir fiili işleyen bir kulu Cenab-ı Hak affederken, böyle merhamet sahibi bir zata ***“Benim kaderimi sen tayin ettin, sonra beni niçin cezalandırıyor-sun?”*** diyerek, rahmetini itham etmek; o rahmetten mahrum kalma-ya sebep değil midir?

Cüz’i irade nedir?

İnsanda gözüken fiilleri iki kısma ayırabiliriz. Bunlardan bir kısmı tamamen irademiz dışında meydana gelen fiillerdir. Kalbimizin atması, kanımızın dolaşımı, nefes almak vermek, göz kapaklarımızın açılıp kapanması, saçımızın uzaması gibi fiilleri bu kısma misal olarak gösterebiliriz. Bu tür fiillere “*ıztırâri*” (mecburi) fiiller denilir. Bu tür fiillere insanın iradesi müdahale etmediğinden dolayı, bu fiiller için herhangi bir mesuliyet veya mükâfat yoktur.

Fiillerimizin diğer kısmı ise, kendi irademiz ile işlediğimiz fiillerdir. Yemek, içmek, bakmak, konuşmak, yürümek gibi fiillerimiz bu kısma dahildir. Burada tercih ve seçim hakkımız vardır. Helal şeylere bakabileceğimiz gibi, harama da bakabiliriz; helali yiyebileceğimiz gibi, haramı da yiyebiliriz; hayrı konuşabileceğimiz gibi, yalan ve gıybet de konuşabiliriz. Bu tür fiillere “*ihtiyârî*” (isteğe bağlı) fiiller denilir.

Cüz’i irade ise; “ihtiyâri fiiller” dediğimiz bu kısım fiillerdeki tercih kabiliyetimizdir.

Yaratılması cihetiyle ıztırâri fiillerde olduğu gibi, ihtiyâri fiilleri de yaratan Allah’tır. Fakat ihtiyâri fiil ve hareketlerimizde talebimiz söz konusudur. İşte bu talebe **“cüz’i irade”** denir. Demek **ihtiyâri fiillerde** insan; talep edendir, Allah ise; fiili yaratandır.

İşte insan bu talebi sayesinde itaatkâr veya isyankâr olur. Başka bir ifadeyle, insanın iradesi fiilin vasfına, Allah’ın kudreti ise fiilin aslına taalluk eder.

Mesela, yazı yazma fiilinin aslını yaratan Allah’tır. Yazılan, sevap bir şey olabileceği gibi, günah bir yazı da olabilir. Birinci halde yazının faydalı olduğundan, ikinci halde ise zararlı olduğundan bahsedilir. İşte yazı yazma fiilinin faydalı ve zararlı olmasına insan karar vermektedir. İnsan neye karar vermişse, Allah da yazıyı onun kararı-na göre yaratmaktadır. Ve onu mesul eden de bu tercihi ve kararıdır.

Şimdi cüz’i iradenin mahiyetini üç farklı misal ile anlamaya çalışalım:

1. MİSAL:

Bir padişahın misafirhanesinde bulunduğumuzu farzediyoruz. Bu misafirhanenin her katında ayrı ayrı nimetler ve ihsanlar sergileniyor olsun. Ve yukarıya doğru çıktıkça bu nimet ve ihsanların çoğaldığını görüyoruz. Bu misafirhanenin alt katında ise nimete mukabil cezanın, ihsana mukabil de azapların olduğunu farzediyoruz...

Yukarı katlara çıkmak için de, aşağı katlara inmek için de tek yol; asansöre binmek ve ulaşmak istediğimiz katın düğmesine basmaktır.

Şimdi bizler asansördeyiz ve asansörü üst katlara çıkaran düğmesine bastık. Asansör bizi o kata çıkarttı. Ya da bizi aşağı katlara indirecek bir düğmeye bastık ve asansör bizi o kata indirdi. Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki; üst katlara çıkmak için bir düğmeye basan kişi, dilerse fikrini değiştirip, kendisini alt kata indirecek

bir düğmeye basabilir ve alt katlara inmeye başlar. Ya da alt katlara kendisini indirecek bir düğmeğe basan kişi dilerse ve daha yolculuğu bitmemişse, asansörün üste çıkartan düğmelerinden bir düğmesine basarak, üst katlara ulaşabilir.

Şimdi durumumuzu inceleyelim: Asansörü biz yapmadık ve onu kendi kuvvetimizle hareket ettirmiyoruz. Ancak asansör de kendi kendine hareket etmiyor. Biz irademizi kullanarak bir düğmeğe basıyoruz ve asansör bizi o kata ulaştırıyor.

O halde: *“Asansörü ben hareket ettiriyorum ve asansör benim kuvvetimle çalışıyor.”* diyemeyeceğimiz gibi, *“Bu asansör kendi kendine hareket ediyor, dilerse beni üst kata, dilerse beni alt kata indiriyor, elimde hiçbir şey yok.”* da diyemeyiz.

Evet, birinci sözü söyleyerek, asansörü kendi kuvvetimizle hareket ettirdiğimizi iddia edemeyiz. Çünkü asansörü hareket ettirmek ve onu icat etmek için gereken kuvvetin binde biri değil, milyonda biri bile bizde yoktur. Değil asansörü kendi kuvvetimizle hareket ettirdiğimizi iddia etmeyi, belki ona binmemiz bile kendi kuvvetimizle olmamıştır. Bu misafirhanenin merhametli sultanı bizi, hiçbir kuvvet ve müdahalemiz olmaksızın bu asansöre bindirmiştir. Bizler bu

sözü söyleyemeyeceğimiz gibi, ikinci söz olan, “*asansörün hareketinde hiçbir müdahalemizin olmadığını, asansörün kendi isteğine göre bizi dilediği katlara çıkardığını*” da iddia edemeyiz.

Zira asansör, bizim bastığımız ve çıkmak istediğimiz kata bizi çıkarmaktadır. Bizi, istemediğimiz ve düşmesine basmadığımız hiçbir kata çıkartmamaktadır.

O halde en doğru söz şudur:

“Asansörü biz hareket ettirmiyoruz ve asansör bizim kuvvetimizle çalışmıyor, ancak biz asansörün çıkacağı ve ineceği katları irademizle belirliyor ve düşmeye basıyoruz.”

O halde çıkacağımız ve ineceğimiz katı biz tayin etmiş olmaktadır. Asansör ise bizim tayinimize ve talebimize göre hareket etmektedir.

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

Bu misaldeki misafirhane; bu dünyadır ve şu güzel âlemdir.

Misafirhanenin sahibi ise; ezel ve ebedin sultanı olan Allah’tır.

Misafirhanenin üst katı; bizi cennete ulaştıracak ameller, **alt katı** ise; bizi cehenneme düşürecek günahlardır.

Asansör ise: Allah’ın irade ve kuvvetidir...

Asansörün düşmesine basmak ise, Allah’tan o fiilin yaratılmasını istemektir. İşte bu cüz’i iradedir... Cüz’i irademizle Kur’an’ın başına oturduğumuzda ve Kur’an okumayı talep ettiğimizde, Allah da kuvvetiyle “*Kur’an okumak*” fiilini yaratmaktadır. Yani biz bu halde iken, asansörün üst düşmesine basmış ve asansör de bizi o kata çıkartmıştır. Ağzımızın hareketinden tutun, okuduğunuz Kur’an’a kadar her şey Allah’a aittir. O’nun yaratması ve icadı ile meydana gelir. Bize düşen tek şey, bu vaziyetin yaratılmasını tercih ve talep etmemizdir. Bu tercih ve talep etmeye “*cüz’i irade*” denilir.

Eğer biz Kur’an’ın başına oturacağımıza, okunması haram olan bir kitabın başına oturmuş olsaydık, bu sefer cüz’i irademizle asansörün alt katlarına indiren bir düşmeye basmak gibi, o fiilin Allah

tarafından yaratılmasını talep etmiş olacaktık ki, Allah da imtihan dünyası olmasından dolayı bu fiili yaratacaktı.

Allah'ın yaratması, bizim isteğimize, yani cüz'i irademize tabi olduğundan dolayı biz mesul olmaktayız. Gerçi birçok defa Allah'ın rahmetinden dolayı o günahı yaratmadığı ve o günahla aramıza girdiği de gözükmeektedir.

2. MİSAL:

Bir rıhtımda padişahın gemilerinin dizildiğini ve karşısında iki adanın olduğunu farzediyoruz. Padişah, kaptanların sağdaki adaya gitmelerini emretmiş ve soldaki adaya gitmelerini yasaklamış olsun. Kaptanları, emrine itaat hususunda bir imtihana tabi tutan padişah, imtihanın bozulmaması için de soldaki adaya gidenlere mani olmasın.

Gemiler aynı cihazlarla donatılmış ve her iki adanın yolu da açık tutulmuş olsun. Diğer taraftan, gemilerin seyahati için gerekli her türlü ihtiyaç ve yakıt yine padişah tarafından temin edilsin. Kaptanın burada yapacağı tek şey, dümeni çevirmek ve gideceği adayı seçmektir. Onu o adaya ulaştıran gemi de, geminin hareketi de sultana aittir.

Eğer o kaptan padişahın emrine uyarak, sağdaki adaya giderse, orada çeşit çeşit sofralarla, nimetlerle karşılaşacaktır; eğer sol taraftaki adaya giderse, vahşi canavarların hücumuna hedef olacak ve görevli memurlar tarafından çeşitli cezalara çarptırılacaklardır.

Her bir kaptan, padişahın dümenci bir neferi olarak gemiye rota verme ve istediği adaya gidebilme durumundadır. Bir kaptan hangi adaya gitmek isterse, gemi onun vereceği rota ile oraya yönelecek ve deniz, gemiyi o adaya kadar sırtında taşıyacaktır.

Şunu da belirtelim ki; kaptan yolculuğun her anında rotayı değiştirme hakkına sahiptir. Mesela, sol adaya doğru yol alırken, rotasını sağ adaya, ya da sağ adaya doğru yol alırken rotasını sol adaya çevirebilir.

Şimdi durumu inceleyelim: Gemiye kaptan kendi kuvveti ve gücüyle hareket ettirmemektedir. Zira geminin hareketi için gerekli kuvvet onda olmadığı gibi, geminin ihtiyaçlarını da tek başına karşılaması mümkün değildir. O, ne gemiyi yapmıştır, ne denizin sahibidir, ne de gemideki diğer aletlerin... Bunların hepsi sultana aittir.

Bununla birlikte gemi de kaptanın iradesi olmaksızın tek başına hareket etmemektedir. Kaptanın tercihi gemiye yön vermektedir. Şimdi kaptan şunu diyemez: ***“Bu gemiyi kendi kuvvetimle idare ve sevk ediyorum.”*** Zira buna gücü yetmez.

Ancak şunu da diyemez: ***“Gemi benim irademın dışında yol alıyor, istediği adaya beni zorla götürüyor, ben geminin hareketinden mesul de-***

ğilim.” Evet, bunu diyemez, zira gemi onun tercihinine göre yol almak-
tadır. O halde en doğru söz şudur: **“Ben geminin ve içindeki cihazların
sahibi değilim, onlar sultanımdır. Ben sadece bu gemiye rota belirleyen
dümenciyim. Lakin öyle bir dümenciyim ki, geminin her hareketi benden
sorulacak; çünkü gemi o hareketi benim talebim ve isteğim ile yaptı.”**

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

Misaldeki rıhtım; bu dünyadır.

Sultan ise, Sultan-ı Kâinat olan Allah’tır.

Her bir gemi, insandır.

O gemideki cihazlar; insana takılan duygu ve azalardır.

O iki ada ise; sağdaki cennet ve cennete götüren amellerdir; sol-
daki cehennem ve cehenneme götüren amellerdir.

Kaptanın gemiye rota vermesi ve dümeni çevirmesi ise; cüz’i
iradedir.

Evet, insanın bedenindeki her aza ve hücre, kâinattaki her bir sis-
tem ve küre, Allah’ın irade ve kudretiyle vazife görmekte ve hareket
etmektedir. Fakat insan, ihtiyâri fiillerinde eli kolu bağlı bir kaptan
gibi, hadiselerin denizine atılmış değildir. Vücut gemisinin hareket
adasını kendi cüz’i iradesiyle tayin ve tespit etmektedir. Böylece gi-
deceği menzile kendisi karar vermektedir. İşte bu karar verme yete-
neğine; **“cüz’i irade”** denilir.

3. MİSAL:

Bir çocuğun, bir pehlivanın sırtına bindiğini farzediyoruz... Karşılarında da iki tane dağ var. Sağ taraftaki dağ da; lezzetli yiyecekler ve her türlü nimet bulunurken, sol taraftaki dağda ise sadece dikenli yiyecekler ve vahşi hayvanlar bulunuyor olsun.

Bu iki dağdan birisine çıkacak olan çocuğun, kendi kuvveti tek başına bu dağlara çıkmaya yetmeyeceği için, bir pehlivan onu sırtına almış ve çocuğun arzusuna göre hareket ederek onu istediği dağa çıkartacak olsun.

Şimdi bu çocuk, her şeyiyle güzel olan sağdaki dağa çıkmak yerine soldaki dağa çıkmayı arzu etti ve o dağa kendisini çıkartmasını pehlivandan istedi. Pehlivan da onu, o dağa çıkardı. Ve arzusunun bedeli olarak, o dağa çıktıktan sonrada yüzlerce elemle ve korkuyla baş başa kaldı.

Şimdi durumu inceleyelim: Çocuk kendi kuvvetiyle o dağa tırmanmadı; zaten gücü ve kuvveti tek başına o dağa çıkmaya da yetmez. Ancak pehlivan da onu zorla soldaki dağa çıkarmadı. Eğer çocuk sağdaki dağa çıkmak isteseydi, pehlivan da onu sağdaki dağa çıkarırdı. Nitekim birçoğunu sağdaki dağa çıkarmıştır. O halde çocuk; ne kendi kuvvetiyle dağa çıktığını iddia edebilir, ne de pehlivanın zorla kendisini soldaki dağa çıkardığını söyleyebilir. Çocuğun söyleyeceği en doğru söz şudur:

“Evet, ben dağa kendi kuvvetim ile çıkmadım, beni bu dağa pehlivan çıkardı. Ancak pehlivan benim irade ve arzumu hiçe sayarak bunu yapmadı. Bilakis o benim talebime uydu. Ben, onun beni soldaki dağa çıkarmasını istedim, o da bunu yaptı. Bu dağa çıkmaktaki bütün mesuliyet benimdir.”

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

Misaldeki sağ dağ; Cennet ve ona götüren salih amellerdir.

Sol dağ ise, cehennem ve cehenneme götüren kötü amellerdir.

O çocuk ise, biziz ve insandır.

Pehlivan ise, Allah'ın kudreti ve kuvvetidir.

Evet, biz fiillerimizi Allah'ın kudretine dayanarak işleriz. Misal-deki çocuğun pehlivanın sırtına binmesi gibi, biz de kudret-i İlahiyeye dayanarak işleriz. Çıkmak istediğimiz tepeye bizi çıkarmasını ve yapmak istediğimiz ameli yaratmasını Allah'tan talep ederiz. **İşte bu talebimiz cüz'i iradedir.** Allah da, biz neyin yaratılmasını istemişsek, o fiilden razı olmasa da, imtihan sırrından dolayı yaratır. Burada biz, fiilin yaratılmasını talep edeniz; Allah ise, fiili yaratandır. Fiilin yaratılmasına bizim talebimiz ve isteğimiz sebep olduğundan dolayı da mesul oluruz.

O halde bize düşen, cüz'i irademizi hayırlı işlerin talebi için kullanmak ve Allah'tan cennet amellerini bizim için yaratmasını istemektir. Bu istek ve arzu, halis bir niyet ile bulunduğu anda, bizleri cennete layık bir hale getirecektir.

Ne mutlu, kendisine verilen cüz'i iradeyi salih amellerin yaratılmasında kullanan ve onunla cennet amellerini işleyenlere. Ve yazıklar olsun, hayırları talep etmesi için kendisine emanet edilen bu cüz'i iradeyi, günahları kazanmak yolunda kullanarak, emanete ihanet edenlere...

İyiliğin Allah'tan, kötülüğün kuldan olması ne demektir?

İyiliğin Allah'tan, kötülüğün kuldan olması hakikatini⁵ anlamak için, dilerseniz uzak hakikatleri yakınlaştırmak için kullanılan misal dürbününü kullanalım:

Bir padişah, bir hizmetkârından, ihtişamlı bir cami yapmasını istedi ve caminin yapımında kullanılmak üzere tam 1000 altını ona verdi. Bu hizmetkâr, sultanından aldığı 1000 altın ile gayet güzel ve nakışlı bir cami yaptı.

Acaba, caminin yapımında sadece basit bir amele gibi çalışan ve caminin masraflarından hiçbirini karşılayamayan bu hizmetkâr, camiyi yaptıktan sonra; “***Bu camiyi ben yaptım, bu cami benim malımdır.***” diyebilir mi? Elbette diyemez ve insaf ile düşünen herkes bu caminin, bu âdi hizmetkârın malı olmadığını kabul eder. Evet, hizmetkârın bu caminin yapımında hizmeti vardır, ancak hem caminin yapım emri, hem de cami için yapılan 1000 altınlık masraf sultana aittir.

⁵ Nisa, 4/79.

Eğer sultan ona cami yapmasını emretmeseydi ve caminin yapımında kullanılan 1000 altını vermeseydi, bu cami asla var olmazdı. O halde denilebilir ki, “***Bu cami sultanın mahdır.***”

Ancak, eğer bu hizmetkâr haddini aşır, kendisine cami yapması için verilen 1000 altın ile cami yerine meyhane yapsa, o zaman meyhane onun malıdır ve O bundan mesuldür. Çünkü kendisine verilen emanete ihanet etti ve meyhane yapımında kullandı.

İşte bu durumda diyemez ki **“Ben bu meyhaneyi sultanın verdiği altınlar ile yaptım, mesuliyet onundur ve meyhane onun malıdır.”** Evet diyemez, çünkü sultan ona o sermayeyi meyhane yapması için vermemişti. Ona verilen sermaye bir cami için olup, meyhane için değildi. Ancak o, sultanın kendisine verdiği sermayeye ihanet etti ve onunla bu meyhaneyi yaptı.

O halde, caminin mülkiyeti hakkında, hizmetkârın **“Bu cami benimdir, bunu ben yaptım.”** iddiası ne kadar geçersizse, meyhanenin mülkiyeti hakkında da; **“Bunu sultanın verdiği sermaye ile yaptım; o halde burası onun malıdır.”** iddiası da o kadar geçersizdir.

Doğru olan ise şudur:

“Cami sultanın sermayesi ve emri ile yapıldığından ona aittir, meyhane ise, kendine verilen emanete ihanet ederek, cami yerine burayı, hırsız gibi inşa eden hizmetkâra aittir.”

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

Misaldeki **padişah**; ezel ve ebedin sultanı ve şu kâinatın padişahı olan Allah'tır.

O hizmetkâr ise, biziz ve insandır.

1000 altın ise; insana verilen başta azaları, cihazları, duyguları olarak ona verilmiş maddi ve manevi bütün hediyelerdir

Cami ise; salih ameller ve ibadetlerdir...

Meyhane ise; kötü amel ve günahlardır.

Evet, iyilikler Allah'ın malıdır, kötülükler ise bizim. Zira işlediğimiz bütün iyilikleri Allah'ın bize verdiği sermaye ile işlemekteyiz.

Mesela Kur'an'ı okuduğumuzda:

- Onu okuduğumuz dil Allah'ındır;, bu dildeki ses telleri Allah'ındır.

- Ses tellerinden çıkan sesi havada yayan zerreler Allah'ındır.

- Kur'an'a baktığımız göz Allah'ındır.

- Göze görme yeteneğini veren Allah'tır.

- Gözün görmesi için ışığı yaratan Allah'tır.

- Okuduğumuz Kur'an, Allah'ın kelimidir ve onun kitabıdır.

- Kur'an'ın yazıldığı kâğıt ve o kâğıttaki mürekkep yine Allah'ındır.

- Okuduğumuzu anlamamızı sağlayan aklımız, hafızamız yine hep Allah'ındır.

- Kur'an okumayı emreden de Allah'tır.

- Kalbimizde, Kur'an okumaya karşı bir muhabbeti koyan da O'dur...

- Daha saymakla bitiremeyeceğimiz, Kur'an okumamız için gereken her şey Allah'ındır.

Bizim ise sadece elimizde, icada kabiliyeti olmayan cüz'i irade

vardır. Sadece irademizle Kur'an okumak isteriz, bundan geriye ne varsa hepsi Allah'a aittir. O halde nasıl **"Kur'an'ı biz okuduk, bu sevabı biz yarattık, bu güzellik bizimdir."** diyebiliriz. Bize düşen, tevazu ve ihlâs ile bu hayırlı ameli bizim için yaratan Allah'a şükür değil midir?

Ama eğer biz, bize verilen bu göz ve dil sermayesini yanlış yerde kullanarak, bunlarla Kur'an okumaya bedel, haram ve günah şeyler okursak, o zaman misaldeki hizmetkârın kendisine cami yapılması için emanet edilen 1000 altın ile meyhane yapması ve bundan mesul olması gibi, biz de, bize emanet edilen göz, dil, akıl gibi sermayeleri yanlış yerde kullanmış ve bu günahın tek sahibi olmuş oluruz.

Ya da bir fakire sadaka verdiğimizizi düşünelim, bakalım bu sevapta bizim hakkımız ne kadardır:

- Evvela sadaka verdiğimiz fakiri Allah yarattı ve onu bizimle Allah karşılaştırdı.

- Sadakayı verdiğimiz malı Allah bize ihsan etti.

- Sadakayı verdiğimiz eli O yarattı.

- O fakire karşı şefkat ve merhamet duygusunu, Allah kalbimize koydu.

- Verdiğimiz sadakayı bereketlendirip bize daha fazlasını yine O ihsan etti...

- Daha bunlar gibi, sadakanın verilmesi için gerekli bütün şartları Allah yarattı, bizim elimizde olan ise sadece sadaka verme arzumuzdur.

Haddizatında bu arzu dahi Allah'a aittir. Hâl böyle iken; **"Bu fakire ben yardım ettim, bu iyilik benim malımdır."** demek, ne kadar boş bir iddiadır, akıllı olan herkes bunu anlar.

Ancak eğer biz, o fakire sadaka vereceğimiz yerde, o mal ile içki alsak, kumar oynasak, ya da herhangi bir haramı satın alsak, o zaman biz mesul oluruz. Çünkü o sermaye böyle adi işler için verilmişti. Biz sermayeye ihanet ettik, tek mesul bizim ve bu günah bizim malımızdır.

Şimdi bu iki misale diğer bütün iyilikleri ve güzellikleri kıyas edin. Onların icat edilmesi için gerekli olan sebepleri ve şartları düşünün, sonra da elinizde olan, icada kabiliyeti olmayan cüz'i iradeye bakın ve bu cüz'i irade ile bu güzelliklerin yaratılamayacağını düşünerek, bütün iyilikleri ve sevapları Allah'a teslim edin. Bu iyilikleri sizin için yaratan Allah'a şükür edin.

Kader değişir mi?

Kader değişir mi?.. Bu soru, bir çok insanın cevabını vermekte zorlandığı bir sorudur.

Zira “*kader değişir*” dese; kader, Allah’ın ilminin bir unvanı olduğundan, “*kaderin değişmesi*” demek; Allah’ın ilminde bir artma veya eksilme manasına geleceğinden, mümkün değildir.

Mesela, Allah onun öleceğini bilirken ve öyle takdir etmişken, o kimse ölmese, yani kaderi değişse, bu takdirde Allah’ın ilminde bir değişiklik olmuş, Allah’ın bildiğı bir şey gerçekleşmemiş, bilmediğı bir şey gerçekleşmiş olur ki, bu da Allah’ın ilim sıfatında bir artma ve eksilmeyi netice verir; bunun ise Allah hakkında düşünölmesi doğru değildir.

Demek kaderin değişmesi, Allah'ın bildiği şeyin kaza edilmemesi yani yaratılmaması ve bilmediği bir şeyin meydana gelmesi manasına gelir ki, bu mümkün değildir. **O halde kaderin değişmeyeceğine, Allah'ın bilgisine muhalif bir şeyin olamayacağına itikat etmemiz gerekir.** Nitekim bu meseleyi “Ezeliyet” bahsinde incelemiştik.

İnsanın kaderini değil, fiilini değiştirmesi mümkündür. Bu da kaderi değil fiili değiştirmek anlamına gelir. Değiştirilen bu fiil her neyse, o da kaderdir. Bu dahi Allah'ın ilminde olup, kaderde aynı şekilde yazılmıştı. Yani kader levhasında “*Falan adam filan işi yaptığı anda, fiilini değiştirip filan işe başladı.*” yazılıydı. Çünkü Allah'ın ilmi ezeli olup, yapılan ve yapılacak her işi ve fiili bilir ve kader levhasında onu yazar.

Bu kısa izahtan sonra, şimdi “*Kader değişir mi?*” sorumuzun cevabına gelelim: Allah'ın iki farklı kader defteri vardır. Bunlardan bir tanesi: “*Levh-i Mahv-ı İsbat*”tır, diğeri ise “*Levh-i Mahfuz*”dur.

Levh-i Mahv-ı İsbat denilen kader defteri; Cenab-ı Hakk'ın *yazar - bozar bir tahtasıdır*. Burada yazılı kadere, “*muallâk kader*” denilmektedir. Bu defterde yazılan her şey bazı şartlara bağlanmıştır ki, bu şartlar yerine getirilmezse, yazı kaza edilmez ve değişir.

Mesela, Levh-i Mahv-ı İsbat defterinde; falan kulun altmış sene yaşayacağı yazılmıştır. Ancak bu yazı, kulun sadaka verme şartına bağlanmıştır. Eğer o kul sadaka verirse, bu kadar yaşar, vermezse, daha az yaşar.⁶

Ya da ispat levhasındaki yazı şöyledir: Falanca kul, kalp ameliyatı olursa yetmiş sene yaşayacak, olmazsa altmış sene yaşayacak. Bu kul, hangi şartı yerine getirirse, o şartın neticesi kaza edilip, diğer yazı silinmektedir.

İşte sadakanın ömrü uzatması, belayı önlemesi gibi değişiklikler kaderin bu defterinde olmaktadır. Allah o kuluna bu defterde bir bela yazmış ve bu belanın gelmesini sadaka vermemesi şartına bağlamıştır. O kul sadaka verdiğinde, belanın şartı meydana gelmediğinden yazı silinir ve musibetin gelmesi o kul hakkında kaza edilmez.

6 Sadakanın ömrü uzatması ve belaları defetmesinin, kaderin değiştirmeyeceği hakikatiyle birlikte nasıl değerlendirileceği konusunu detaylı şekilde bir sonraki başlıkta inceleyeceğiz.

Nitekim Ra'd suresinin, 30. ayetinde Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah dilediği şeyi mahveder, dilediğini sabit kılar. Kitabın aslı olan Levh-i Mahfuz onun katındadır.”

Bu ayette belirtilen “*Allah'ın dilediği şeyi mahvetmesi*” yani, yaratmaması ile yapılan değişiklik, bu levhada olmaktadır. Demek bu ayet bize değişen kader levhası olan “*Levh-i Mahv ve İsbat*”tan haber vermektedir.

Kaderin bu levhasında değişiklik olurken ve bu defterdeki yazıların meydana gelmesi bazı şartlara bağlanmışken, kaderin diğer defteri olan “*Levh-i Mahfuz*”da ise hiçbir değişiklik olmamaktadır.

Yani misalimizdeki kulun, sadaka verip vermeyeceği, kalp ameliyatı olup olmayacağı, akraba ziyareti yapıp yapmayacağı gibi hususlar, Allah'ın ezeli ilmi ile bilindiğinden dolayı, Allah değişmeyecek en son neticeyi bu levhaya yazmıştır. Bu levha Allah'ın nihayetsiz ilminin bir tecelligâhıdır. Bu defterde yazılı kadere “*mutlak kader*” denmektedir.

Ancak burada “*ilmin maluma tabi olması*” kaidesini ve Allah'ın zaman ve mekândan münezzeh olduğunu ifade eden “*ezeliyet*” sıfatını unutmamak gerekir. Yani Allah'ın bu bilgisi, bizi bir işe zorlamakta, bilakis biz irademizle neyi yapacaksak Allah onu bilmektedir.

Şimdi akla şöyle bir soru gelebilir:

Niçin iki tane kader levhası var? Yani, değişen ve şartlara bağlanan kader defterine ne gerek var?

Bu soruya iki açıdan cevap verilebilir:

Allah Teâlâ, kullarını hayırlara teşvik etmek için bu levhayı tanzim etmiştir. Kul, Allah'ın kendi hakkındaki ezeli takdirini ve değişmeyen kader defteri olan Levh-i Mahfuz'daki yazının ne olduğunu bilmediğinden, kaderin değişen bu levhasını dikkate alarak, bereketli bir ömre sahip olmak veya musibetleri def etmek gibi maksatlar için sadaka vermeğe, akraba ziyareti yapmaya ve diğer hayırlara koşar. Ve bu sayede sevap kazanır.

Allah Teâlâ, bu levha ile kullarını tembellikten kurtarmak ve hik-

met dünyasında yaşadıkları için onları sebeplere yapışmaya teşvik etmek istemiştir. Bu sayede Allah'ın ezeli takdirinin ne olduğunu bilmeyen kul, daha uzun yaşamak için ameliyat olur, sağlıklı olmak için spor yapar, rızkı için çalışır. Yani kul şöyle düşünür:

“Allah bana vereceği rızkı çalışmam şartına, ya da uzun ömrü ameliyat olmam şartına bağlamış olabilir. Ben bu yüzden sebeplere yapışarak vazifemi yapmalıyım, rızkım için çalışmalıyım, sağlığım için gerekeni yapmalıyım ve daha sonra neticeyi Allah'tan bekleyerek kismetime razı olmalıyım.”

İşte bu düşünceyle kul, sebeplere yapışarak tembellikten kurtulur.

Kader değişmeyeceği hakikatini, sadakanın ömrü uzatması ve belaları defetmesi ile nasıl izah edebiliriz?

Kaderin değişmeyeceğini kabul ettiğimizde, bu sefer de şöyle bir mesele ortaya çıkıyor: Peygamber Efendimiz (asv), *“sadaka verenin ömrünüün uzayacağını, sadakanın belayı def edeceğini ve akraba ziyaretinin rızıkta artmaya ve berekete sebep olacağını”* hadisleriyle⁷ bizlere bildirmiştir.

Bu hadisleri de tek başına mütalaa ettiğimizde sanki şöyle bir netice çıkıyor:

Mesela, Allah kuluna altmış senelik bir ömür takdir etti ve kulu-
nun bu kadar yaşayacağını ezeli ilmi ile biliyor. Ancak bu kul sadaka
verdi ve Allah'ın takdirinden fazla olarak yetmiş sene yaşadı.

7 Sadakanın ömrü uzatması ile bazı rivayetler: Buhari, Zekat 21; Müslim, Zekat 88; Tirmizi, Birr 40; Fey'zül Kadir, 3/195; Tirmizi, Zekat 28; Defterdar S.M. Paşa Devlet Adamlarına öğütler, 124

Ya da Allah ona bir musibetin geleceğini ezeli ilmi ile biliyordu, ancak o kişi bir sadaka verdi ve bu sadaka o musibetin gelmesini önledi.

Neticede sanki Allah'ın bilgisine ters bir durum ortaya çıktı. Allah onun öleceğini veya ona musibetin geleceğini bilirken, ölüm ve musibet ona gelmedi, yani kaderi değişmiş oldu.

O halde bu iki meselenin; yani kaderin değişmeyeceği, çünkü kaderin Allah'ın nihayetsiz ilminin bir unvanı olduğu ve Allah'ın ilminde artma ve eksilme söz konusu olamayacağı meselesiyle; sadakanın ömrü uzatması, belaları defetmesi gibi kaderde değişiklik olabileceğini ifade eden hadisleri bir arada mütalaa etmemiz gerekiyor.

Sadakanın ömrü uzatmasına farklı açılardan da bakılabilir. Örneğin:

Sadakanın ömrü uzatmasının bir anlamı, ömrün manen bereketlenmesi anlamında olabilir. Yani bir insanın ömrü, süre olarak bellidir. Belli olan bu ömür süresi değişmez. Çünkü *“ecel birdir, tagayyür etmez.”*⁸ Ancak sınırlı ve kısa bir ömürde, uzun bir ömürde alınacak olan neticeyi, sadaka vasıtasıyla almak mümkündür. Mesela, bir insanın ömrünün altmış sene olduğunu farz edelim. Bu kişi altmış senede yapabileceği ibadet bellidir. İşte bu adam sadaka vermek suretiyle altmış sene içerisinde, yetmiş senelik hasenat işleyebilir. Dolayısıyla maddi olarak ömründe bir değişiklik olmamakla beraber, altmış senede yetmiş sene yaşamış ve ibadet etmiş gibi bir manevi ömür kazanabilir. Dolayısıyla sadaka ömrünü manen uzatmış olur.

Sadaka insana mutluluk ve huzur verir. Bir insanın, muhtaç birisinin elinden tutması ve onun ihtiyacını karşılaması, tarifi mümkün olmayan bir saadet kapısıdır. İşte bir yılda kazanılmayacak bir sevinç ve mutluluk, bazen sadaka vasıtasıyla bir günde kazanılabilir. İnsanın aynı zaman dilimi içerisinde mutluluğunu artıran sadaka, ömrü manen ve saadet itibariyle uzatmış olur. Kur'an-ı Kerim'de;

“Mallarını gece gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayan var ya, onların Rabblerinin katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur, onlar mahzun da olacak değildir.”(Bakara, 2/274)

“Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilmez.”(Secde, 32/17)

buyurulmakla, sadaka verenlerin maddeten ve manen, dünyada ve ahirette mutlu olacakları bildirilmektedir.

Sadaka, ayrıca insanın rızkını da artırır. Bu zaviyeden bakıldığında rızkın artmasıyla sanki manevi ömür de artmış olur. Cenab-ı Hak,

“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz dane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.”(Bakara, 2/261)

ayetinde bu hakikati bize bildirmektedir. Burada sadaka tohum, başak ise maddi ve manevi artış olarak anlaşılabilir.

Sadaka, devam eden cinsten olduğunda insanın vefatından sonra da devam ettiğinden, insanın sevap kazanmasına vesile olur. Dolayısıyla insan günah cihetiyle ölü, ama sevap cihetiyle yaşar. Bu açıdan sadakanın sağlamlığı ve hayra vesile oluşuna göre, insan ömrü sevap ve hayır itibarıyla artmış olur. Mesela, Müslümanlara bir cami yapan birisinin ömrü, caminin ömrü ile aynıdır. Kendisi belki de elli sene yaşamış, ama eseri vasıtasıyla yüzlerce sene yaşamış olur. Bahsettiğimiz bu konuları destekleyen şu hadis-i şerifleri nakletmek yerinde olacaktır.

“Bir Müslüman bir ağaç diker de, onun meyvesinden bir insan yahut bir hayvan yerse, ağacı diken için sadakadır.”

“İnanan kişinin hayatta iken öğrenip neşrettiği ilim, geride bıraktığı salih bir evlat, miras bıraktığı bir Kur'an-ı Kerim, inşa ettiği bir mescit, yolcular için yaptırdığı misafirhane, yaptırdığı bir çeşme hayatta ve sağlıklı iken verdiği her şey sadakadır.”¹⁰

Malum olduğu gibi, sadaka sadece mal ve para ile değildir. Bir alimin vaazı, sohbeti, yazdığı kitabı da sadakadır. Bunlar da insanın ömrünü bereketlendiren birer unsurdur. Dolayısıyla kısa bir ömürde, çok uzun bir ömür semeratı ve faydası sağlayabilir. Peygamber Efendimiz (a.s.v) bu hususta şöyle buyurmuşlardır:

9 Sahih-i Buhari Muhtasarı, c. 12, sayfa 129

10 Kütüb-ü Sitte Muhtasarı, c.16 s. 547 H. no. 6059

“İnsanoğlu öldüğü zaman amel defteri kapanır. Üç şey onun amel defterinin açık kalmasını sağlar: Sadaka-i Cariye, (hayrı devam eden iyilikler), yararlanılan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlat.”¹¹

11 Buhari; Tevhid, 50

Evlilik kader midir?

“Evlilik kader midir?” sorusu çok garip bir sorudur.

Bu soruyu, ancak Allah'ın ezeliyetini ve ilminin nihayetsizliğini bilmeyenler sorabilir.

Çünkü *“Evlilik kader midir?”* demek; *“Allah bu iki kişinin evleneceğini ezelde biliyor muydu?”* demektir.

Zira kader, Allah'ın ilminin bir unvanıdır. Evliliğin kader olması için, Allah'ın evlenen o iki kişiden -haşa- habersiz olması gerekir. Bu ise ilmi her şeyi, her mekânı ve her zamanı kuşatan Allah hakkında düşünülemez. O halde sorumuzun cevabı, *“Evlenmek elbette kaderdir.”* olacaktır.

Ancak burada iki farklı durum söz konusu olabilir:

Allah, ezeli ilmi ile evlenecek kadın ve erkeğin, kendi cüz'i iradelerini kullanarak birbirleriyle evlenmek isteyeceklerini bilmiş ve zamanı geldiğinde onların bu arzularını külli iradesiyle yaratacak olduğundan dolayı, ezelde kader defterlerine birbirleriyle evleneceklerle

rini yazmıştır. **“İlim maluma tabidir.”** kaidesiyle, bu yazı onların arzu ve iradelerine tabidir. Yani kader defterinde şunlar birbiriyle evlensin değil, şunlar birbiriyle evlenecek diye yazılmıştır. Elbette böyle bir yazı insanı zorlayıcı değildir.

Bazen de, ya bir şükür, ya da sabırla imtihan olmaları için, kulun cüz’i iradesi karışmaksızın, Allah iki kişiyi karşılaştırır ve onları birbirleriyle evlendirir. Eğer bu evlilik güzel bir evlilik olmuşsa, bu, kadın ve erkekten şükürün istenildiği bir nimettir. Eğer bu evlilik kötü bir evlilik olmuşsa, bu evlilik, sabrın istendiği bir imtihan olur. Erkek kadınlı, kadın da erkek ile imtihan edilir.

Demek ki, yapılan bütün evliliklerde, kulların cüz’i iradeleri esas alınmamaktadır. Başka bir ifadeyle; ihtiyârî fiillerden olan evlilik, bazen ıztırârî fiiller gibi kulun müdahalesi ve seçmesi olmaksızın meydana gelir. O halde şu hükümleri birer kaide olarak bilmeliyiz:

Eğer kul bir şeyin olmasını ister, ancak Allah onun olmasını murat etmezse, o fiil vücuda gelmez ve meydana çıkmaz. Eğer vücuda gelmeyen bu arzu, bir hayır ise, kul niyetinin mükâfatını görür.

Eğer kul bir şeyin olmasını ister, Allah da onun olmasını murat ederse, o fiil vücuda gelir ve yaratılır. Bu fiilin yaratılmasına kulun cüz’i iradesi sebep olduğundan dolayı, kul bu fiilinden mesuldür. Hayırlı bir iş ise mükâfat, kötü bir iş ise ceza görür.

Kulun hiçbir müdahalesi olmaksızın, sırf Allah’ın dilemesiyle yaratılan fiiller; bu tür fiillerde kulun cüz’i iradesi işe karışmaz. Daha önce ifade ettiğimiz gibi, şükürle veya sabırla imtihan olmaları için Allah onu icat eder.

İşte evlilik bazen ikinci gruba giren bir fiildir. Kulların cüz’i iradelerini kullanmaları neticesinde Allah istediklerini yaratır. Bazen ise üçüncü gruba giren bir fiil olur. Allah kullarının iradelerini karıştırmaksızın onları birbirleriyle evlendirir. Ancak her iki durumda da evlilik kaderdir. Ve Allah’ın ezeli takdiridir.

Katil öldürmeseydi, maktul yine ölür müydü?

Kader konusunda merak edilen bir soru da; bir cinayet hadisesinde, eğer katil öldürmeyecek olsaydı, maktulün yaşayıp yaşamayacağı meselesidir. Acaba katil öldürmeseydi, maktul başka bir sebepten dolayı yine ölecek miydi? Yoksa yaşamaya devam mı edecekti?

Sorumuzun cevabına geçmeden önce, cevapta kullanacağımız “*sebe*p” ve “*netice*” kavramlarının manasını öğrenelim:

Bir cinayette; **katil**, sebeptir. Zira bu hadise onun müdahalesi ile vukua gelmiştir. **Maktul**, yani öldürülen kişi ise, neticedir. Zira katilin fiilinden o etkilenmiştir... Demek sebep dediğimizde katili, netice dediğimizde ise maktulu anlayacağız.

Şimdi geldik sorumuzun cevabına: Cenab-ı Hak bu âlemde, her neticeyi bir sebebe bağlamıştır.

Mesela, bir çocuk neticedir. Sebep ise; anne ve babasıdır. Cenab-ı

Hak, o çocuğun yaratılmasını, o anne ve babadan takdir etmiştir. Buna; **“kaderin sebep ile neticeye aynı anda taalluku”** denilir. Bu sırrı bilmeyen bir kısım insanlar, sebep ile netice için ayrı birer kader olduğunu zannettiklerinden, yani anne-baba ile çocuğu ayrı ayrı nazara aldıklarından dolayı, bunun neticesi olarak; **“Mademki, onun kaderinde dünyaya gelmek yazılmıştır, anne-baba olmasa da dünyaya gelecektir.”** gibi yanlış bir hükme ulaşmışlardır.

Diğer bir kısım ise, sebeplere, hakiki tesir verdiklerinden, **“Anne babası olmasaydı, o çocuk dünyaya gelmezdi.”** demişlerdir.

Hâlbuki bu konudaki en doğru söz şudur:

“Kader, sebep ile neticeye bir baktığından, sebebin yokluğu farzedildiğinde, netice için söylenebilecek bir söz yoktur. Yani ‘**Anne-babası olmasaydı, çocuk dünyaya gelir miydi?**’ sorusuna Ehl-i sünnet âlimleri: **‘Ne olacağı bizce meçhuldür, bu konuda bir fikir yürütülemez.’** şeklinde cevap vermektedirler. Zira ortada bir gerçek vardır ki, o da; çocuğun, anne-babasından meydana gelmiş olmasıdır. Anne-babanın yokluğu farzedildiğinde, çocuğun dünyaya gelip gelmeyeceğine ne ile hüküm edilecektir. Dolayısıyla, Cenab-ı Hakk’ın, o çocuğu başka bir anne-babadan gönderip, göndermeyeceği hakkında bir tahmin yürütülemez.”

Ya da, birisi Erzurum'dan, diğeri İstanbul'dan gelen iki kişinin Ankara'da buluştuklarını farzedelim. Bunlardan birisi şöyle dese: **“Buraya gelmeseydik, görüşemzedik.”**, diğeri ise şöyle dese: **“Kaderde görüşmemiz yazılmış, buraya gelmeseydik yine görüşürdük.”** Bu sözlerin ikisi de yanlıştır. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın ilmi ve kader yazısı, malum olan onların buluşmalarına tabidir. Eğer malum olan bu iki kişinin Ankara'ya gitmeleri, yok farzedildiğinde; başka bir yerde buluşup, buluşmayacakları konusunda hiçbir şey söylenemez.

Şimdi geldik sorumuza; **“Acaba katil öldürmeseydi, maktul yine ölecek miydi? Yoksa yaşayacak mıydı?”**

Böyle bir sorunun sorulabilmesi için; Allah'ın sebep ile neticeyi aynı anda ezeli ilmi ile bilmemesini farzetmek gerekir. Yani Allah, katilin falan şahsı öldüreceğini ezeli ilmi ile bilemedi ve maktule bir ömür takdir etti, daha sonra katil, maktulü daha takdir edilen ecelin sonuna ulaşmadan yakaladı ve öldürdü. Sanki onu öldürmeseydi, o daha yaşayacaktı. Bu ise mümkün değildir. Zira Allah'ın ezeli ilmi, sebep ile neticeyi aynı anda kuşatır. Allah ezelde, katilin falan şahsı öldüreceğini bildiği için, falan şahsa o kadar bir ömür tayin etmiştir. Eğer katil o kişiyi öldürmeyecek olsaydı, belki Allah o kişiyi, o saatte başka bir sebepten öldürebilirdi ya da ona daha fazla bir ömür takdir edebilirdi.

Demek sorumuzun altında, Allah'ın ezeli ilminin katil ve maktule aynı anda taallukunun düşünülememesi, sanki Allah'ın maktule ömür takdir ederken, katilden habersiz olması gibi bir hezeyan yatmaktadır. Demek ki bu sorunun altında yatan cehalet; **“ilmin maluma tabi olması”** kaidesi ile Allah'ın **“ezeliyet”** sıfatını bilmemektir. Eğer ilahi takdirin sebep ile neticeyi aynı anda nazara alarak yazıldığı bilinseydi, bu soru sorulmazdı.

Şimdi bu soruya verilecek tek cevabı bir kere daha tekrar ederek bu meseleyi tamamlayalım:

Allah'ın ezeli ilmi, sebep olan katili ve netice olan maktulu aynı anda kuşatmıştır. Allah, katilin iradesini kullanarak maktulü öldüreceğini bildiği için, maktule o kadar bir ömür takdir etmiştir. Eğer katil öldürmeyecek olsaydı, maktule ne olacağı sadece Allah'ın bile-

bileceği bir iştir. Belki Allah ona daha uzun bir ömür takdir ederdi, belki de başka bir sebeple canını alırdı.

Kaderin Hakiki Sebeplere Bakması ve Ona Göre Hükmetmesi

Şu âlemin sultanı olan Allah Teâlâ, zulümden ve adaletsizlikten nihayet derecede münezzehdir. İlahi kader, hakiki sebeplere bakar ve ona göre hükmeder.

Mesela bir avcı, bir aslanı tüfeğiyle öldürür. Bunu gören insan, aslana acır, avcıyı merhametsizlikle itham eder. Ve bu olaya meydan verdiği için Allah'ın da adaleti hakkında şüpheye düşer. Bunun sebebi insanın görüşünün dar olması ve resmin tamamını görememesidir.

Evet, aslanı öldüren avcı zulmetmiştir. Yavru aslanları anasız bırakmıştır. Ancak Allah adalet etmiştir. Çünkü aslanın yaratılış vazı-

fesi ve kendine mahsus ibadeti; ölen hayvanların leşlerini yemek ve bir nevi temizlik vazifesi yapmaktır. Ancak bu aslan haddini aşarak bir ceylana saldırmış ve ceylanı öldürerek yavrularını anasız bırakmıştır. İşte aslanın bu tecavüzüne bir ceza olarak Allah da avcıyı ona musallat eder. Ceylana yaptığığın aynısını, avcının eliyle ona yapar. Avcı zulmederken, Allah adalet eder. İşte bu Allah'ın adaletidir. Ancak aslanın ceylana yaptığığın bilmeyen ve resmin tamamını göremeyen insan, bu hikmetten ve adaletten bütün bütün habersiz olarak, Allah'ın adaletini ve merhametini sorgulamaya başlar.

Ya da bir adam, hırsızlık suçundan hâkim karşısına çıkar. Hâlbuki adamın hırsızlık suçu ile hiçbir ilgisi, hatta bilgisi bile yoktur. Hâkim ise onun hırsız olduğuna hükmeder ve ona ceza verir. Bu hadise de hâkim zulmetmiştir. Çünkü hırsızlık suçunu işlemeyen bir kişiye ceza vermiş ve onu hırsızlık ile itham etmiştir. Ancak Allah yine adalet etmiştir. Zira bu adamın yıllar evvelinden bir cinayeti vardır. Bu cinayette yakalanmamış ve suçunu Allah'tan başka kimse bilmemektedir. İşte Allah, onun cezasını çekmediği cinayet suçundan dolayı hırsızlık suçundan ceza almasına müsaade etmiştir. Bu adaletin tâ kendisidir. Ama insan burada da resmin tamamını göremediğinden ve hırsızlıktan suçsuz olan kişinin evvelki hayatında işlemiş olduğu cinayeti bilmediğinden, haddinden tecavüz ederek Allah'ın adaletini sorgulamaya başlar. Hatta bazen bir adım daha ileriye giderek Allah'ı adaletsizlikle itham eder.

Hâlbuki ilahi kader, hakiki sebeplere bakar ve ona göre hükmeder.

Bu hakikati Peygamber Efendimiz (asv)' in şu hadisiyle de anlayabiliriz:

Allah'ın Resulü ashabına şöyle dedi: **“beş şey, beş şeye karşılıktır.”**

Sahabeler Efendimizin bu sözü üzerine: **“Ey Allah'ın resulü, beş şeyin beş şeye karşılık olması ne demektir.”** dediler. Peygamber Efendimiz (asv) de şöyle buyurdu:

Bir kavim Allah'a verdiği sözü bozarsa, o kavme düşmanları musallat edilir.

Bir kavim, Allah'ın indirdiği hükümlerden başka bir şeyle hükmederse, bu kavimde fakirlik yayılır.

Bir kavimde zina çoğalırsa, o kavimde ölümler de çoğalır.

Bir kavim ölçü ve tartıyı eksik ederse, bitkilerden men edilir ve kuraklık senelerine yakalanırlar.

Ve bir kavim zekâtı vermezse, onlara yağmur gönderilmez.¹²

Hadiste görüldüğü gibi, bazı günahlara bazı cezalar takdir edilmiştir. Allaha karşı ahdi bozmak, düşmanların saldırmasıyla, Allah'ın indirdiğinden başka bir şeyle hükmetmek, fakirlik ile zinanın yaygınlaşması, ölümlerin çoğalması ile ölçü ve tartıyı eksiltmek, bitkilerin çıkmaması ve kuraklık ile zekâtı vermemek de yağmursuzluk ile cezalandırılır.

Allah'ın muamelesi ve ilahi kader, bu gibi sebeplere bakar. İnsan ise bu sebepleri düşünmekten aciz olduğu için, düşmanlarının saldırısına uğrayan zayıf bir millet gördüğünde, ilahi kadere dil uzatır. O zayıf kavmin Allaha karşı olan sözlerini bozduklarını aklına bile getirmez. Ya da fakir bir toplum gördüğünde kaderi tenkit eder, onların fakirliğine hükmedilmesinin sebebi olan o kavmin Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyip, başka şeylerle hükmetmelerini düşünmez.

Ya da bir deprem ile 50 bin -100 bin kişi, aynı anda öldüğünde kadere isyan etmeğe başlar, belki de bu depremin bir sebebi olan o kavimdeki zinanın yaygınlaşmasını, neredeyse o kavmin her sokağında bu iğrenç günahın işlenmesini görmez. Yağmurlar yağmadığı, bitkiler bitmediği zaman Allah'ın merhametini, adaletini ve kaderi tenkit eder. Ancak o kavmin bu muameleyi hak etmek için zekâtı vermediklerini, ölçü ve tartıda hile yaptıklarını görmez.

Sözün özü, her musibet ve ceza, bir günahın karşılığıdır. Ve ilahi kader o günahın haberdar olduğundan, ona göre hükmeder. Hatta birçok kere de o günahın cezasından vazgeçerek affeder.

Konuyu, büyük İslam âlimlerinden Zemahşeri'nin bir hatırasıyla tamamlayalım. Zemahşeri'nin bir ayağı kesiktir. Bunun nedenini soranlara ise çocukken bir kuşun ayağına ip bağlayıp sürüklemesi

12 Taberani, Mucemü'l-Kebir, 10992, 11/45

neticesinde kuşun ayağının koptuğunu, bunun üzerine de annesinin bedduasını alıp, kar fırtınasında ayağının donmasından dolayı kesildiğini anlatır.¹³ Yani ayağının kesilmesinin zahiri sebeplerinin yanında, kaderin neden adalet ettiğini bilip, bunu kuşa yaptığı kötü muameleye bağlar.

13 Şamil İslam Ansiklopedisi, c.VIII, Zemahşeri maddesi

Katli yaratan Allah iken, niçin sebebe katil deniliyor?

Güneşin doğmasından, kuşların uçmasına, bulutların seyranından, balıkların yüzmesine, rüzgârların esmesinden, çiçeklerin açmasına, hayatın yaratılmasından, bir tohumun çatlayıp ondan filizin çıkmasına kadar, kâinattaki ne kadar fiil varsa, bütün bu fiillerin faili; Allah Teâlâdır.

Her şey onun icadıyla vücut bulur, her canlı onun yaratmasıyla hayat bulur. Âlemdeki bütün sanatlar, nakışlar, süslemeler, atomlardan tutun, semadaki yıldızlara kadar her şey onun mülküdür ve icadıdır.

Böyle olunca şöyle bir soru akla gelebilmektedir: Katili yaratan Allah'tır, silahı yaratan da Allah'tır, katilin silahı tetiklediği parmağı yaratan da Allah'tır, mermiyi namludan çıkararak öldürülen varlığa ulaştıran yine Allah'ın kudretidir. Öldürülenin canını alan ve ruhunu kabzedenden de yine O'dur.

Yani öldürme hadisesinde ne kadar faaliyet varsa hepsinin gerçek faili Allah'tır. Katile ait olan ise; sadece öldürme meylî ve cüz'î iradesini bu yönde kullanmasıdır.

Hâl böyle iken, niçin öldürene katil denilmektedir? Zira onun, katli ve ölümü yaratmada hakiki bir tesiri söz konusu değildir?

Bu sorunun cevabına geçmeden önce, Arapça dil bilgisi kaidesi olarak üç kelimenin manasını öğrenmeliyiz:

Bunlardan birincisi masdar, ikincisi **ism-i fail** ve üçüncüsü ise **hasıl-ı bil masdardır**.

Masdar: Fiilin şahsa ve zamana bağlı olmayan şeklidir. Yani fiil köküdür. Okumak, yazmak, öldürmek, katletmek gibi bütün -mekli ve -maklı kelimeler bu sınıfa girer. Bu kelimelerin hariçte vücutları yoktur.

Mesela, bir yazıyı ya da yemeği parmak ile gösterebilirken ve gözümüzle görebilirken, yazmak veya yemek yapmak masdarını görmemiz ve göstermemiz mümkün değildir. Bu fiilleri işleyen kimseyi görebiliriz, ancak masdarların kendisini asla göremeyiz. Çünkü masdarların vücudu yoktur. Yani bunlar Arapçada "**şey**" kelimesinin manasına dahil değildir. Zira Arapçada "**şey**" denilince varlığı olan, el ile tutulabilen, göz ile görülebilen eşya anlaşılır. Masdarların ise vücudu yoktur.

İsm-i fail: Kendisinden fiil ve iş çıkan kimsenin sıfatıdır. Kâtip, yazar, katil gibi kelimeler ism-i faile örnek olabilecek kelimelerdir.

Hasıl-ı bi'l masdar: Hakiki tesir sahibinden meydana gelen ve ortaya çıkan şeydir. Mesela, "**yazmak**" masdardır, yazılan yazı ise "**hâsıl-ı bil masdardır**." Ya da "**bir şeye vurmak**" masdardır, vurulduğunda çıkan ses, "**hasıl-ı bil masdardır**." Ya da silahı çekerek adam öldürmede "**ateş etmek**" masdardır. Tabancadan çıkan ses ve adamın ölmesi ise "**hâsıl-ı bil masdardır**."

Şimdi geldik, "**Niçin öldürene katil deniliyor?**" sorusunun cevabına:

Öldürene katil deniliyor, çünkü ism-i fail olan **“katil”** kelimesi, hariçte vücudu olmayan **“katletmek”** masdarından türemektedir. Yoksa hâsıl-ı bi'l masdar olan, adamın ölmesinden türememektedir.

Öldürme hadisesinde hâsıl-ı bi'l masdar olan “ölüm” Allah'ın mahlûkudur ve adamı gerçekte öldüren Allah'tır. Ancak ifade ettiğimiz gibi, fail sigası, hâsıl-ı bil masdardan değil, masdardan türemektedir.

Masdar ise yaratılmamış olup, “şey” tabirinin manasına dahil değildir ki, Allah'a verilebilsin ve -haşa- Allah'a katil denilebilsin.

Bilakis, **“katletmek”** fiilinin yaratılmasına sebep olan kişinin sıfatı, masdardan türetilir ve ona katil denilir. Zira varlığı olmayan ve şey tabirine girmeyen masdarı, vücuda çıkaran ve hâsıl-ı bil masdarın yaratılmasına sebep olan odur. O halde katil unvanına da o layıktır.

Bu ince meseleyi kısaca bir daha özetleyecek olursak, şöyle ifade edebiliriz: **“Katil”** ismi, **“katletmek”** masdarından türeyen bir kelimedir. Masdarları yaratan ise Allah değildir, çünkü masdarların bir vücudu yoktur ki, yaratılmış olsun. Allah, masdarı değil, **“hâsıl-ı bil masdarı”** yaratır ki, cinayette bu; ölüm hadisesidir. İşte katil, **“katletmek”** masdarından, hâsıl-ı bil masdarın yaratılmasını kendi cüz'i iradesiyle talep ettiğinden dolayı “katil” unvanını alır.

Kaderinde küfür topraklarında doğmak olan ve islam'ı hiç duymayan kişinin durumu nedir?

Kader ile ilgili çok sorulan ve cevabı en çok merak edilen sorulardan bir tanesi de; *“dünyanın ıssız bir köşesinde doğmuş ve İslam’ı hiç duymamış kimselerin durumunun ne olacağı”*dır. Bu kimselerin İslam’ı duymamaları onlar için bir mazeret midir? Yoksa onlar da İslam topraklarında doğan kimseler gibi Allah’a imanla ve İslam’ın namaz, oruç gibi diğer ibadetleriyle mükellef midir?

Bizler bu sorunun cevabına geçmeden evvel, bu sorunun zihinleri meşgul etmesinin sebebini sorgulamak istiyoruz. Zannımızca bu sorgulama, sorumuzun cevabından daha önemlidir. Burada, nefisini ikna etmek, şeytanını susturmak ve kendisine bu soruları soranları bilgilendirmek için, soru soranları kastetmediğimizi özellikle belirtmek isteriz.

Bir kimsenin, hiç tanımadığı, akrabası ve yakını olmadığı, hatta bir defa bile görmediği insanların akıbetiyle bu derece meşgul olmasının sebebi acaba nedir? Eğer **“onlara karşı duyduğu şefkat olabilir”** derseniz, bizce bu olamaz. Zira en yakın kapı komşusunun halini merak etmeyen, komşusunun derdi varsa bile, değil derdine derman olmak için çabalamayı, derdini aklına bile getirmeyen, hatta arabasıyla yolda giderken, gördüğü bir trafik kazasında, yaralıya, arabasını kirletir düşüncesiyle yardım elini uzatmayan, hatta kendi öz ana babasını ihtiyarlığında kimsesizler yurduna bırakacak kadar vicdansız olan bir insanın; hiç tanımadığı, görmediği, ismini, kişiliğini bilmediği insanların akıbetini merak etmesi, onlara duyduğu şefkat olamaz.

Hem o kişilerin akıbetinin ne olduğunu merak etmesinden daha ilginç olanı da şudur: Hemen hemen her akaid kitabında cevabı olan bu sorunun cevabını öğrenmek için hiç uğraşmaz. Tek yaptığı, hiçbir ilmi olmayan kişilere bu soruyu sormak ve onları sözde köşeye sıkıştırarak bununla ferahlamaktır.

Bu kişinin hali, dünyada namaz kılmadığı halde, ayda kıblenin nasıl tayin edileceğini ve namazın nasıl kılınacağını soran kişinin hali gibidir. Aydaki namazda kıblenin nasıl tayin edileceğini merak etmesi, **“bir gün aya giderim de, aman namazımı kazaya bırakmıyorum”** düşüncesi değildir. Zira o dünyada bile namaz kılmamaktadır. Zaten aya gideceği de yoktur. Hem aya giden insanlara, nasıl kıbleyi tayin edeceklerini öğretmekle vazifeli de değildir. Ya da bu soruyu insanlık namına da sormamaktadır. O halde bu soruyu ona sorduran şey nedir? Hâlbuki aklınca cevabını yok zannettiği bu sorunun cevabı çok basittir; **“ayda kable, dünyadır.”** Ayda namaz kılacak olan, dünyaya doğru döner ve namazını öyle kılar.

Ancak şu soruyu bir daha sormak istiyoruz: **“Dünyada namaz kılmayan bu kişiye, aydaki namazı merak ettiren şey nedir?”** Bu sorunun cevabı ile **“Hiç görmediği insanların akıbetini merak ettiren şey nedir?”** sorusunun cevabı aynıdır. Ve bizce, ilk önce cevabı bulunması gereken soru budur.

Bu sorunun cevabı: Allah'ı hakkıyla tanıyamaması, onun adalet ve rahmetinden şüphe etmesi, en kötüsü de: Allah'ın emirlerini yerine getiremediğinden dolayı cehennemî hatırlaması ve bu hatırlamanın verdiği elemenden kurtulmak için **“belki bu dinde bir şüphe vardır”** düşüncesini, cevapsız zannettiği sorularla yeşertmek istemesi ve derinden derine cehennemim yokluğunu arzu etmesidir.

Yıllardır cevabını merak ettiği halde, cevabını bulmak için hiçbir kitap karıştırmayan kişi, bu teşhisi insafla iç âleminde tetkik etse, bizi tasdik edecektir. Ve biz, görüşümüzü tasdik edecek bir Kur'an kıssasını şimdi sizlere nakledeceğiz: Taha suresi, 47-52 ayetler:

“Allah, Musa ve Harun'a dedi ki, haydi gidin ve Firavun'a deyin ki: 'Biz senin Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını hemen bizimle birlikte bırak, onlara eziyet etme! Biz senin Rabbinden bir ayet getirdik. Kurtuluş, hidayete uyanlarındır. Muhakkak bize vahyolundu ki; azap, yalanlayan ve yüz çevirenlerin üzerinedir.'

Firavun: 'Rabbin de kimmiş, ey Musa.' dedi.

O da: 'Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılışını veren, sonrada ona hidayet edendir.' dedi.

Firavun dedi ki: 'Öyle ise, önceki milletlerin hali ne olacak.'

Musa (as): 'Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin yanındaki bir kitapta bulunur. Rabbin ne yanılır, ne de unuttur.' dedi.”

Ayette görüldüğü gibi, Firavun kendisini Hakk'a davet eden Hz. Musa (as)'a, kendinden önce geçmiş ve kendisinin davetini işitmemiş insanların halini soruyor.

Acaba Firavun'a bu soruyu sorduran şey, o insanlara duyduğu şefkat midir? Elbette hayır; zira o, kendi halkına bile şefkat göstermemiş, Hz. Musa (as)'ı bulmak ümidiyle binlerce çocuğu katletmiştir. Firavun'a bu soruyu sorduran şey: Hz. Musa (as)'ı cevapsız bir soru ile mağlup etmek arzusudur. Buna karşı, Hz. Musa (as) sorunun cevabını vermiyor. Cevabı, **“Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin yanında bir kitapta bulunur, Rabbin ne yanılır, ne de unuttur.”** diyerek Allah'a havale ediyor.

Hız. Musa (as)'ın cevabı Allah'a havale etmesi, ehl-i fetret denilen, peygamberlerin davetini duymayan insanların durumlarının ne olduğunu bilmemesinden değil, Allah'ın adalet ve merhametine teslim olmak arzusundandır. Hız. Musa (as) imanının öyle bir mertebesindeydi ki, Allah'ın ne yaparsa yapsın, şefkat ve adalet ile yapacağından zerre miskal şüphesi yoktu. **“Rabbim ne yanılır, ne de unuttur.”** diyerek, Allah'ın hükmüne rızasını bu şekilde göstermiştir.

İşte Firavun'un, Hız. Musa (as)'ın davetine karşı, önceki nesillerin halini sorması, Musa (as)' ın ise, o nesillerin halini Allah'ın ilmine havale etmesi ispat eder ki; mesele, sorunun sadece cevabını merak değil, mesele bir iman meselesidir. İmanda kemal bulanlar bu tür soruları akıllarına bile getirmezler; onlar Allah'a teslim olmuşlardır. İnanırlar ki, Allah ne yaparsa yapsın, adaletin tâ kendisidir.

Hatta imanının bu mertebesine ulaşanlara göre, Allah bütün insanları cehennemde toplasa, yine rahmetidir ve adaletidir. O halde sorumuzun cevabını öğrenmeden önce yapılacak ilk iş, bizleri imanda kemale ulaştıracak eserleri okumak ve bu sayede imanımızı taklitten tahkike çıkarmaktır. Bunu yaptığımızda, teslimiyet makamına ulaşacak ve göreceksiniz ki, cevabını merak ettiğimiz birçok soru artık aklımıza bile gelmeyecektir. Artık bu soruların cevaplarını, sadece nefsimizi ikna etmek, şeytanımızı susturmak ve bu soruların cevaplarını merak eden insanlara ulaştırmak için öğreneceğiz.

Şimdi geldik **“küfür topraklarında doğan ve İslam'ı hiç duymayan kişinin durumunun ne olduğu”** sorusunun cevabına:

Zamanın ve mekânın insanın üzerinde, iman ve İslam noktasında negatif veya pozitif bir etkisi olmakla birlikte, zaman ve mekân unsurları, neticeyi tek başına belirleyen bir sebep de değildir. Bu ikisi, sadece imtihana avantajlı ya da dezavantajlı bir şekilde başlammızı sağlayan iki faktördür. İslam topraklarında doğan bir kimse, imtihana avantajlı başlarken, küfür topraklarında doğan bir kimse ise bu imtihana dezavantajlı başlamış olur. Ancak avantajlının, avantajını kaybettiği, dezavantajlının imtihanı başarıyla tamamladığına misaller o kadar çoktur ki, had ve hesaba gelmez.

Mesela Hz. Nuh (as)'ın oğlunun, babası peygamber olmasına rağmen imansız ölmesi, Hz. Lut (as)'ın eşinin, kocası peygamber olmasına rağmen imansız ölmesi buna delildir. Evet, Hz. Nuh (as)'ın oğlu ve Hz. Lut (as)'ın eşi, imtihana avantajlı hem de çok avantajlı başlamışlardı. Birisinin babası, diğerinin eşi peygamberdi. Ama onlar buna rağmen imtihanı başarıyla tamamlamadılar.

Yine Hz. Musa (as), Firavun'un sarayında yetişmiş, Firavun'un evlatlığı idi. Ancak Firavun, Hz. Musa (as)'dan istifade edemedi ve imansız öldü. Bununla birlikte aynı sarayda olan, Firavun'un eşi Asiye validemiz, imanını kurtardı ve ettiği şu dua ile de Kur'an'a geçti:

“...Ey Rabbim; bana, katında, cennette bir ev yap ve beni Firavun'dan ve amelinden ve zalimlerin kavminden kurtar...”(Tahrir, 66/11)

Demek aynı sarayda, yan yana yaşayan iki kişiden birisi, imansız ölüyor ve Allah düşmanı olarak Kur'an'da bahsi geçiyor iken, o kişinin eşi, mümin olarak ölebiliyor. Yine Peygamber Efendimiz (asv)'ın amcaları olan Ebu Talip ve Ebu Leheb, Peygamberimiz (asv) ile yan yana yaşamalarına ve Hakk'ı, O'ndan dinlemelerine, hatta birçok mucizesine şahit olmalarına rağmen imansız olarak ölürken, Peygamberimiz (asv)'ı hiç görmeyen Veysel Karani (ra), Efendimiz (asv)'a ve Allah'a aşık olabiliyor ve aşkıdan tarihin sayfalarına geçebiliyor.

Demek mesele sadece İslam topraklarında doğmak değil.

Hatta çok uzağa gitmeğe gerek bile yok, toplumumuza bakmak yeterlidir. Memleketimiz bir İslam memleketi ve halkının % 99'u Müslüman olmasına rağmen, bazı şehirlerimizde meyhanelerin camilerden daha fazla olması ve az olan camiler boş iken, çok olan meyhanelerin hıncahınc dolu olması ispat eder ki, sadece Müslüman topraklarda doğmak neticeyi belirleyen bir faktör değildir.

Evet, o meyhaneleri dolduran insanlar, İslam topraklarında dünyaya gelmişler ve günde beş defa ezanı işitmek devletine ulaşmışlardır. Dahası İslam ile ilgili birçok meseleyi çocukluklarından beri dinlemişlerdir. Ancak bunların hiçbirini Allah'a yakınlığa vesile yapamamışlardır. Namazsız, zikirsiz, tefekkürsüz olarak, günah ve isyan içinde bir hayat sürmektedirler.

Demek mesele imtihana avantajlı başlamakla bitmiyor. Toplumumuz, elindeki avantajı kullanamayan binlerce insanla doludur.

Buraya kadar yaptığımız izah ile şunu anlatmak istedik: Müslüman olmayan bir belde doğan bir kişi de pekâlâ İslam ile tanışabilir ve çok iyi bir Müslüman olabilir. Tarih bunun binlerce örneğiyle doludur.

Bu izahlardan sonra şimdi meselenin fetva yönüne geldik. İki peygamberin devirleri arasında, önceki peygamberin getirdiği dinin unutulmasından başlayarak sonraki peygamberin gelişine kadar geçen zamana **“fetret devri”** ve bu zamanda yaşamış ve iki peygambere yetişememiş kimseye de **“ehl-i fetret”** denilir. Kendinden önceki peygamberin dininin unutulduğu ve kendinden sonraki peygambere de yetişemediği için bu ismi almıştır.

Ehl-i fetret, namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerle ve dinin diğer emirleriyle mükellef değildir. Bu hususta ittifak vardır. Ahirette onlara bu ibadetleri yapmadıklarından dolayı hiçbir hesap ve ceza olmayacaktır. Çünkü bunların bilinmesi bir peygamberin tebliğine bağlıdır. Hâlbuki bu kişiler, bir peygambere ulaşamamışlardır. Bu yüzden ibadet ve emirlere muhatap değildirler.

Fakat bu kimselerin, Allah’a iman etmekle mükellef olup olmayacakları hususunda ihtilaf vardır. **İmam Maturidi’ye göre; ehl-i fetret**, ibadet ve emirler ile mükellef değil ise de, Allah’a iman ile mükelleftir.¹⁴ Çünkü Cenab-ı Hak, onlara aklı vermiş ve şu âlemi, varlığına ve birliğine delil olacak sayısız mahlûklarla doldurmuştur. Bir iğnenin ustasız, bir harfin kâtipsiz ve bir memleketin sahipsiz olamayacağını bilen insan, şu âlemdaki sanat eserlerinden sanatkârları olan Allah’a ulaşmalıdır. Ve ona iman etmelidir. Akıl, bir peygamberin davetini işitme de bunu tek başına yapabilecek bir kabiliyettir.

Dolayısıyla fetret asrında yaşamış insanlar, eğer Allah’a iman etmeden ölürlerse, İmam Maturidi’ye göre bunlar kâfir olarak ölmüş sayılırlar.

14 Ömer Nesefi, İslam İnancının Temelleri Akaid, Bayrak Yayınları, s. 73-74

İmam Eş'ari ise: Ehl-i fetretin, Allah'a imanla da mükellef olmadığı görüşündedir.¹⁵ Çünkü İmam Eş'ari'ye göre: İnsanları peygamber vasıtasıyla imana davet eden Allah Teâlâ, fetret ehline bir peygamber göndermemekle, onları imana davet etmemiştir. Çünkü Kur'an'da geçen **"Peygamber göndermedikçe Biz kimseye azap edici değiliz."** (İsrâ, 17/15.) ayetine göre, onların sorumlu olmamaları gerekir. Zira sırf akıl ve fikir, Allah'ı bilmede yeterli değildir. Dolayısıyla İmam Eş'ari'ye göre; fetret devri insanları, iman etmemekten dolayı cehenneme girmeyeceklerdir.

Peygamber Efendimiz (asv)'ın gelişinden sonraki insanların durumu hakkında ise; İmam Gazali şöyle bir tasnif yapar ki, bu tasnif, günümüzdeki Hristiyan ve Yahudilerin akıbetlerini merak edenler için de bir cevap niteliğindedir. İmam Gazali şöyle demektedir:

"Peygamber Efendimiz (asv)'ın gönderilmesinden sonra, inanan insanlar üç sınıftır:

1. Sınıf: Peygamber Efendimiz (asv)'ın davetini duymamış ve kendisinden haberdar olmamış kimselerdir. Bu sınıf kesin olarak cennet ehlidir.

2. Sınıf: Peygamberimiz (asv)'ın davetini, gösterdiği mucizelerin durumunu ve güzel ahlakını duymuş olmakla birlikte iman etmemiştir. Bu sınıfta kesin olarak cehennem ehlidir.

3. Sınıf: Bu iki derece arasında bulunan sınıftır. Peygamber Efendimiz (asv)'ın ismini duymuşlarsa da vasıf ve hususiyetlerini duymamışlardır. Daha doğrusu bunlar, Peygamberimiz (asv)'ı tâ küçüklüklerinden beri, ismi Muhammed olan ve -hâşâ- peygamberlik iddiasında bulunan yalancı bir insan olarak tanımışlardır. Peygamber Efendimiz (asv) hakkında, menfi propagandadan başka hiçbir şey duymamışlardır. Tıpkı bizim çocuklarımızın, "Müseyleme- i Kezzab" hakkında, 'peygamberlik iddiasında bulunmuş yalancı birisidir' sözünü duymaları gibi..." İmam Gazali bu sınıfta olanlar hakkında kesin konuşmamakla birlikte şöyle devam eder: "Kanaatime göre bunların durumu, birinci grupta olanların, yani Peygamberimiz (asv)'i hiç duymamış olanların hali gibidir. Çünkü bunlar Peygamberimiz (asv)'in ismini, haiz bulunduğu vasıfların zıtlarıyla birlikte duymuşlardır. Bu ise hakikati araştırmak için insanı düşünmeye ve araştırmaya sevk etmez."¹⁶

15 a.g.e.

16 İmam-ı Gazali, İslâm'da Müsamaha, s. 60-61 (Tercüme: Süleyman Uludağ)

Bugün gerek Hristiyan ve Yahudi âleminde ve gerekse başka ülkelerde İmam Gazali'nin tasnifindeki üç gruba giren insanları bulmak mümkündür. Zira teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, Afrika'nın balta girmemiş ormanlarında yaşayan ilkel kabilelerin varlığı malumdur. Bunlar ne bir televizyon görmüş, ne de bir telefon tutmuştur. Dolayısıyla bunlar İmam Gazali'nin tasnifinde, Efendimiz (asv)'in ismini ve davetini hiç duymamış kimselere dahil olurlar ki, İmamı Gazali'ye göre bunlar cennet ehlidir.

Dünyanın birçok yerinde ve ülkemizde ikinci gruba giren insanlar da vardır. Bunlar Efendimiz (asv)'in peygamberlik sıfatlarını işitmişler, ama buna rağmen iman etmemişlerdir. Hatta teknolojinin gelişimi ve bilgiye ulaşmanın kolaylığı ile bu grup en kalabalık grup olmaktadır. Bunlar Kur'an'ın birçok ayetinin ifadesiyle cehennem ehlidir. Çünkü İslam, kendinden önce gelen bütün dinleri neshetmiş ve hükümden kaldırmıştır.

Bununla birlikte zamanımızda İmam Gazali Hazretlerinin tasnifinden üçüncü gruba giren insanlar da yok değildir. Hristiyan veya Yahudi âleminin ücra bir köşesinde, toplum hayatından uzak olarak yaşayan ve çocukluğundan beri kendisine Peygamberimiz (asv)'in kötü tanıtıldığı insanlar olabilir. İmam Gazali Hazretleri bu kimseler hakkında kesin bir hüküm söylememekle birlikte, bu kimselerin cennet ehli olan birinci sınıfa benzediklerini bildirmektedir. En iyisini Allah bilir.

Bizler bu meseleyi zamanımızın büyük bir âlimi olan, Bediüzzaman Said Nursi Hazretlerinin görüşüyle noktalıyoruz ve hakikatini kendisini, “şaşırmayan ve unutmayan” Rabbimizin ilmine havale ediyoruz:

“Ehl-i fetretin, dinin teferruatındaki hatalarından dolayı ceza görmeyecekleri hususunda bütün âlimler fikir birliği içindedir. Hatta İmam Şafi ve İmam Eşari'ye göre, bunlar iman etmeyip, küfre girse, ondan dahi mesul olmazlar.

Çünkü mesuliyet ancak peygamber gönderilmesi ile tahakkuk eder. Ayrıca peygamber gönderildiğinin ve peygamberin vazifesinin mahiyeti

de bilinmiş olması gerekir ki, mesuliyet mevzubahis olabilsin. Eğer peygamberlerin irşatları, zamanın geçmesi ve gaflet gibi sebeplerden dolayı gizli kalır da anlaşılmazsa, bunlara vakıf olmayanlar, ehl-i fetret sayılırlar ve azap görmezler.”¹⁷

17 B. S. Nursi, Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, Sekizinci Mesele

Kaderde cennete veya cehenneme gideceğimiz belli iken, niçin dünyaya geliyoruz?

Kader hakkında düşünen ve kaderin sırlarına vakıf olmayan kişiler, kendi kendilerine en çok sordukları ve cevabını en çok merak ettikleri sorulardan bir tanesi de şudur:

“Allah benim cennete veya cehenneme gideceğimi biliyor. Ve bunu kader defterimde yazmış. O halde beni bu dünyaya niçin gönderiyor?”

Bu sorudan anlaşıyor ki; soru sahibi, akıbetinin ne olacağının Allah tarafından bilinmesinden dolayı, bu âleme gelişini hikmetsiz zannetmektedir. Ona göre, eğer Allah cennete veya cehenneme gideceğini bilmeseydi, yaratılışın bir manası olabilirdi, ama madem biliyor, o halde bu yaratılış manasızdır.

Bu soru son derece mantıksız bir sorudur. Zira bizim yaratılışımızın gayesi ve bu dünyaya gönderilişimizin hikmeti ile Allah'ın akıbetimizi bilmesi arasında hiçbir münasebet yoktur. Başka bir ifa-

de ile bu dünyaya gönderilişimizin hikmeti, Allah'ın cennete veya cehenneme gideceğimizi bilmesiyle yok olmamaktadır.

Bu sorunun sahibi, kâinatın ve kendisinin yaratılış sebebini bilmemektedir. Yaratılış maksadından habersiz olması, bu soruyu sormasına sebep olmuştur. Ona göre, bu dünyaya sadece; **“cennete mi, yoksa cehenneme mi gidecek, bu sırrın belli olması için gelmiştir.”** Ve madem Allah da onun nereye gideceğini ve akıbetini ezeli ilmi ile bilmektedir, o halde bu dünyaya gönderilmesi ona göre abestir.

Demek soru sahibi, yaratılışın hikmetinden gafildir. O halde bu sorunun cevabını, âlemin ve insanın yaratılış hikmetinde aramalıyız. Bu hikmet anlaşıldığında, sorumuz cevabını bulacaktır:

Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de, insanının yaratılış sebebini şu ayetiyle bildirmektedir:

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”

(Zariyat, 51/56)

Demek insanın yaratılışının gayesi; Allah'a ibadet etmek ve O'na kul olmaktır. Kulluğun ve ibadetin esası da şu sayacağımız emirlerdir:

Allah Teâlâ şu âlemdeki sanat eserleriyle kendini tanıttırmak ve bildirmek istemektedir. İşte insanın yaratılış vazifesi; kendi sanatının mucizeleriyle kendini tanıttırmak ve bildirmek isteyen yaratıcısına iman edip, onu mevcudat aynalarında tecelli eden kudsi isimleri ile tanımaktır.

Allah Teâlâ şu âlemdeki rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek istemektedir. İnsanın vazifesi ise; rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek isteyen Rabb-i Rahim'ine itaat edip ibadet ile kendini ona sevdirmektir.

Allah Teâlâ şu âlemde insana maddi ve manevi nimetlerinin lezzetleriyle ikram etmektedir. Buna karşı insanın vazifesi; maddi ve manevi nimetlerin lezzetleriyle kendine ikramda bulunan ve onu besleyen Allah'a karşı fiiliyle, haliyle, diliyle, hatta elinden gelse bütün duygu ve azalarıyla şükür ve hamdüsena etmektir.

Allah Teâlâ şu âlemde yarattığı varlıklar ile azametini ve kema-

lini göstermektedir. Her bir mevcut, o azamet ve kemale bir aynadır. İşte insanın vazifesi; mevcudat aynalarında azametini ve kemalini gösteren Rabbine karşı, tam bir mahviyet içinde hayret ve muhabbetle secde etmektir.

Allah Teâlâ şu âlemde nihayetsiz servet ve hazinelerini sergilemektedir. Bu servete seyircilik yapan insanın vazifesi ise; sonsuz cömertliğini, nihayetsiz servet ve hazineleriyle gösteren Rabbine karşı fakirliğini hissedip yalnız ondan istemektir.

Allah Teâlâ şu âlemi bir sergi hükmünde yaratmış ve o sergide sanatını teşhir etmiştir. Buna karşı insanın vazifesi; yeryüzünü bir sergi hükmünde yaratıp bütün sanat eserlerini o sergide teşhir eden sanatkârına karşı **“maşallah, bârekallah”** diyerek takdir edip, **“sübhanallah, Allahü ekber”** diyerek hayret ile mukabele etmektir.

Allah Teâlâ şu âleme birliğinin nihayetsiz damgalarını vurmuştur. İnsanın vazifesi; kâinat sarayında taklit edilmeyen mühürler ile ve kendine has turrarlar ile her şeye birliğinin damgasını vuran Allah'ı bir olarak bilmek ve öyle şahadet etmektir.

Allah Teâlâ, şu âlemdaki her şeyi kendisine itaat ettirerek saltanatının haşmetini göstermektedir. İnsanın vazifesi; kâinatta görülen Allah'ın bu saltanatını itaat ederek tasdik etmektir. Yani zerrelere güneşlere kadar her şeyin kendisine boyun eğdiği Zata itaat ederek, O'na boyun eğmektir ve onun saltanatını tasdik etmektir.

Allah Teâlâ şu âlemin her köşesini isimlerinin nakışları olan sanat eserleriyle süslemiştir. İnsanın vazifesi ise; Allah'ın kudsi isimlerinin nakışlarından olan bu sanat eserlerini diğer insanlara da gösterip dellallık ve ilancılık vazifesini icra etmektir.

Allah Teâlâ, bu âlemdeki her mahlûku bir kitap hükmünde yaratıp, onda güzel isimlerini yazmıştır. İşte insanın vazifesi; kudret kaleminin mektupları hükmünde olan mevcudat sayfalarını, arz ve sema yapraklarını tefekkür etmektir. Ve onlarda yazılan güzel isimleri keşfetmektir.

İşte Cenab-ı Hak böyle ulvi maksatlar ve yüce gayeler için bu âlemi yaratmış ve insanı bu aleme zikredilen maksatlar için göndermiştir. Yani yaratılışımızın ve şu anda bu âlemde bulunmamızın sebebi, bu vazifeleri icra etmektir.

Bu maksatların hiçbirisi bizim cennete veya cehenneme gideceğimizin Allah tarafından bilinmesiyle yok olmamaktadır. İşte bu yüzden Cenab-ı Hakk'ın ezeli ilminin akubetimizi bilmesi, bizim bu âleme boşuna geldiğimiz manasına gelmez. O halde biz; ***“Kaderimizde cennete veya cehenneme gideceğim belli iken bu dünyaya niçin gönderildik.”*** diyemeyiz. Zira âlemin yaratılmasındaki en yüce gaye, insanların cennete veya cehenneme gitmesi değil, Allah'a iman ve itaattir. Ve az önce saydığımız vazifeleri yapmaktır.

Eğer insan bu âleme niçin geldiğini, bu kâinatın niçin böyle

muhteşem bir şekilde yaratıldığını ve tüm bunlardaki ilahi maksatları bilseydi, elbette böyle manasız bir soru sormayacak, İlahi kaderin her şeyi bilmesinin bu saydığımız hikmetleri ve gayeleri yok etmeyeceğini anlayacaktı.

Hem insan küçük bir âlem olarak yaratılmıştır. Büyük âlemde tecelli eden bütün isimler, bir küçük âlem olan insanda da tecelli etmektedir. İnsanın yaratılışının bir sebebi de Allah'ın isimlerine yaptığı bu ayinedarlıktır. Hatta diyebiliriz ki, şu koca âlemde ve meleklerde tecelli edemeyen isimler, şu küçücük insanda tecelli ederler.

Mesela, insan günah işler ve af diler, Allah da onu affeder. İşte Allah'ın affetmesiyle insanda; Gafur, Afuv, Tevvab, gibi isimler tecelli etmektedir ki, bu isimler sadece insanda gözükebilir. Bu isimler dağlarda, denizlerde, güneşlerde, meleklerde tecelli edemez, çünkü onlar günah işlemez.

Allah'ın böyle cemali isimleri sadece insanda tecelli edebileceği gibi, celali birçok isim de sadece insanda gözükebilir. Mesela, bir kul isyan eder ve Allah onu cezalandırır. İşte bu cezalandırmak da “**Muntakim**” ismi, onun kaçamayıp yakalanmasında “**Vâcid**” ismi, Allah'a karşı mağlup olmasında “**Aziz**” ismi, onu hesaba çekmesiyle “**Hasib**” ismi, onu alçaltmasıyla “**Muzil**” ve “**Hafid**” ismi ve daha birçok isimler o insanda tecelli eder ki, bu isimlere koca âlem ay-nadarlık yapamaz. Çünkü onlar isyan edemez. Bu isimler ise ancak isyan eden kulda tecelli edebilir. O halde eğer isyan ederek cehenneme gidecek kullar bu âleme gönderilmeseydi, biraz önce saydığımız isimler ve daha onlar gibi onlarca isim asla tecelli edemeyecekti.

Hâlbuki bu isimler de kendini tanıttırmak ve bildirmek istemektedirler. Hatta isyanın bir neticesi olan cehennem de, günahkâr kullar olmadığı için yaratılmayacak ve celali isimler ahiret âleminde de gözükemeyecekti. Demek cehenneme gideceği bilinen bir kulun bu âleme gelmemesini temenni etmek, bu âlemin, celali isimlerin tecellisinden mahrum olmasını talep etmektir ki, bu talep kâinatın yaratılış maksadını bilmemenin bir neticesidir.

Hem bu soru sahibi şu hakikati da unutmamalıdır. Tecrübeli bir öğretmen sınıfındaki öğrencileri imtihana tabi tutmadan onlara not

verip bir kısmını cezalandırıp bir kısmını mükâfatlandırırsa, elbette ceza görecektir olan öğrenciler öğretmene itiraz edip, **“Eğer sen bizi im-tihan etseydin biz zayıf not almazdık.”** diyerek öğretmeni suçlayacaklardı.

Aynen öylede Cenab-ı Hak bizleri şu dünya imtihanına sokmadan cennete veya cehenneme gönderseydi, o vakit cehenneme giden insanlar bu karara karşı çıkıp **“Eğer sen bizi imtihan etseydin biz cehenneme gitmeyecektik.”** diye itiraz edeceklerdi. Cenab-ı Hak, ezeli ilmi ile bizim akıbetimizi bildiği halde bu neticeyi bizlere de bildirmek ve hesap gününde itiraza mahâl bırakmamak için şu dünyayı bir im-tihan yurdu olarak yaratmış, bizleri de bu âleme bir memur olarak göndermiştir.

Kader ve cüz'i iradeye iman, niçin imanın şartlarından kabul edilmiş- tir?

İnsan, nefs-i emmâresi sebebiyle, iyiliği ve güzelliği kendisinden bilirken, kusuru ve kabahati başkasına verir. Mesela, taşıdığı camı düşürüp kırdığında, sanki cam kendi fiiliyle kırılmamış gibi; **“Cam kırıldı.”** der, **“Camı kırdım.”** demez. Ya da arabasıyla kaza yaptığında: **“Araba çarptı, kaza oldu.”** der, **“Arabayı çarptım, kaza yaptım.”** demez.

Bunlar gibi, ne zaman kendisinden kötü bir şey meydana gelse, suçu başkasına atar; hatta misallerimizde olduğu gibi, kendi başına hareket edemeyen cansız eşyaları bile suçlarken, asla suçu kendi üzerine almaz.

Hatta nefsin bu mertebesi, en çok zayıf not alan öğrencilerde gözüktür. Zayıf notları her zaman öğretmen verir, onlar asla almaz. Bununla birlikte eğer o kişiden güzel bir şeyler çıkarsa, nefis o za-

man, o güzelliğe hemen sahip çıkar, kendine mal eder ve kimseyle paylaşmaz. Dersinden zayıf bir not aldığında **“Öğretmen verdi.”** diyen o öğrenci, geçer bir not aldığında asla **“Öğretmen verdi.”** demez, **“Onu ben aldım, ben başardım.”** der. Ya da arabasıyla kaza yaptığında **“Araba çarptı.”** diyerek suçu arabaya atan kimse; ani bir refleksi ile kazadan kurtulduğunda, **“Araba kurtuldu.”** demez, **“Direksiyonu bir kırdım, kazadan kurtuldum.”** der. Misalleri çoğaltmak mümkündür...

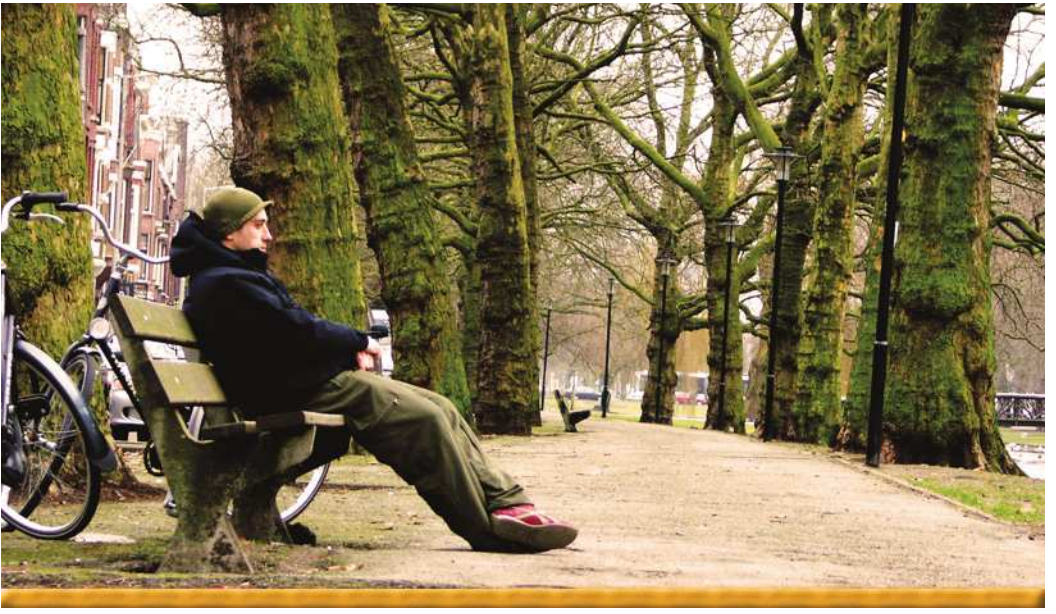
Sözün özü; insan iyiliklere ve güzelliklere sahip çıkarken, kötülükleri ve çirkinlikleri başkasına isnat etmektedir. İşte kader ve cüz’i iradeye iman, bu noktada insanın nefs-i emmâresini terbiye eder. O kişi güzellikleri ile gururlandığında, **“kadere iman”** karşısına çıkar ve der ki; **“Haddini bil, bunlar senin kaderinde yazılmış, yapan sen değilsin, bu güzellikleri sana kader taktı. Nasıl ki kuru bir üzüm salkımının, dalına takılmış olan üzümlere sahiplik iddiası batıldır, zira o kuru dal, o leziz üzümlere sanatkâr olamaz. Aksine o üzümler ona, rahmeti sonsuz Rabbi tarafından takılan hediyelerdir. Aynen sen de öyle kuru bir çubuksun, sendeki bütün güzellikler de kaderin sana bahşettiği hediyelerdir...”**

İşte kadere imandan bu dersi alan insan, kendindeki güzelliklerden dolayı böbürleneceğine, şükür ve hamd etmeye başlar.

Eğer o insan, işlediği kötülükleri başkasına isnat ederse, bu sefer de karşısına, **“cüz’i iradeye iman”** çıkar ve der ki: **“Mesulsün ve mükelleftsin, bu kötülük senin malındır. Çünkü onu sen istedin.”**

İşte **“kadere iman”** nefsi gururdan kurtarmak için; **“cüz’i iradeye iman”** ise kişiye mesuliyetini bildirmek için iman hakikatlerinin arasına girmişlerdir.¹⁸

18 B. S. Nursi, Sözler, Yirmi Altıncı Söz

Kadere iman, insanı tembelleştirmez mi?

Kadere iman asla insanı tembelleştirmez. Zira insan, Allah'ın *“ezeliyet”* sıfatının mahiyetini, *“ilmin, maluma tabi olması”* kaidesini ve ilahi takdirin, kendi çabalamasına ve cüz'i iradesini hayırlarda kullanmasına bağlı olduğunu bildiğinde, sebeplere yapışır, vazifesini yapar ve neticenin, Allah tarafından yaratılması için hâl ile ve dil ile dua eder.

Hatta bu ilmi meseleleri bilmese bile, kaderin değişen levhası olan *“Levh-i Mahv ve İsbat”*ı kendine esas tutar; kaderin bu levhasındaki yazıların tahakkukunun, şartlara bağlandığını bilerek, şartları yerine getirmek için çalışır.

Hatta kaderin değişen bu levhasından bile haberi olmasa, *“kade-re iman”* yine de kişiyi tembelleştirmez. Çünkü insanlar, kaderi, geçmiş olaylarda ve başa gelmiş musibetlerde, hüznün ve ümitsizliğin bir ilacı olarak kullanmaktadırlar.

Mesela, yapmış oldukları bir kazada, evlerinin yanmasında, eş-yalarının çalınmasında, deprem ile evlerinin yıkılmasında ve bunlar gibi diğer bütün musibetlerde: “**Kader de varmış, ne yapalım, öniine geçmek mümkün değil.**” diyerek bir teselli bulurlar. Yoksa kaderi, gelecek için kullanmazlar. Yani “**Okula gitmeme gerek yok, kaderimde ne yazılıysa o olacak.**” ya da “**Dükkânımı açmama gerek yok, zaten kaza-nacağım belli.**” diyerek, okula gitmekten ve dükkânını açmaktan geri kalmaz.

Hatta kadere iman, gelecek için de insana cesaret vermektedir. Çünkü ona karşı düşmanlık vaziyetini gösteren ve gücü hiçbirisine yetmeyen mahlûklara karşı, “**Kaderde olmayan bize asla ulaşamaz.**” diyerek bir ferah bulur. İşte bu sırlardan dolayı Peygamber Efendimiz (asv) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

“Kadere iman eden, kederden emin olur, yani kederlenmez.”¹⁹

Demek kadere iman, insanı asla tembelleştirmemektedir. Hem bugüne kadar, kadere imandan dolayı çalışmayı terk eden kimse de görülmemiştir. Bilakis kadere iman, insana bir teselli vermekte, musibetlerin acısını hafifletmekte ve geleceğe daha güvenle bakmasını sağlamaktadır.

Sözün özü; “kadere iman” öyle bir iksirdir ki, kim bu iksiri içse, bütün elemlerden, korkulardan, endişelerden ve tasalardan kurtulur.

19 ed-Deylemî, el-Müsned 1:113; el-Müsâvî, Feyzu'l-Kadir 3:187; Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl 1:106.

Kâinat Kitabının, Kaderin Varlığına Olan Şehadeti

Allah'ın iki farklı kitabı vardır. **Birincisi**, kelimelerden gelen, Kur'an-ı Kerim'dir. **İkincisi ise**, kudret sıfatından gelen; kâinat kitabıdır.

Evet, kâinat bir kitaptır. Dünya; bu kitabın sadece küçük bir bölümüdür. Bahar mevsimi; bu kitabın sadece bir sayfasıdır. Her bir nevi mesela bir ağaç cinsi, bu kitabın bir satırıdır. O cinsin tek bir ferdi, mesela bir incir ağacı bu kitabın bir kelimesidir. O ağacın meyvesi ise, bu kitabın bir harfidir. Meyvenin çekirdeği ise kâinat kitabının bir noktasıdır ki, bu noktada bütün kâinat yazılmıştır. Başka bir ifade ile okumasını bilenler için, koca kâinat, bir noktada özetlenmiştir.

Her iki kitap da, kendilerine mahsus lisanlarla hakkı ve hakikati anlatır. Hatta kâinat kitabı, Kur'an'ın güzel bir tefsiri ve izahıdır. Kur'an'da anlatılan bütün hakikatler, kâinat kitabında göze gösterilmiştir; âdeti hakikatler tecessüm etmiş, yani vücut bulmuştur.

Bizler bu makamda sadece kâinat kitabının, Kur'anî bir hakikat olan kaderin varlığına yaptığı şهادetten bahsedeceğiz. Şöyle ki:

Bu kâinat, kudret kalemiyle yazılmış ilahi bir kitaptır. Atomlar, bu kitabın mürekkebi hükmündedir. Bir binanın inşasında kullanılan maddi kalıplar, içlerine dökülen harcın taşmasına mani olduğu gibi, kaderin manevi kalıpları da bu âlemde maddeyi ve eşyayı aynı şekilde sınırlandırmış, en faydalı bir şekle sokmuştur.

Bu hakikati şu şekilde izaha çalışalım: Elimize aldığımız kalem ve onun içindeki mürekkep, emre hazır bir vaziyette beklemekte, ne yazmak istersek kalemin ucundan o dökülmektedir. Mesela, “meyve” kelimesini yazmak istediğimizde, harflerin şekli, sıraları ve büyüklükleri hep takdir ettiğimiz tarzda teşekkül etmektedir. Bu şuur-suz mürekkep maddesi ve iradeden mahrum olan kalem, o yazının kâtibi olamayacağı gibi, mürekkebin bir kâtibin zihninde tespit edilen programa göre döküldüğünü her akıl sahibi rahatlıkla anlayabilir.

İşte “meyve” kelimesinin yazılmasında zihni bir plan ve program esas olduğu gibi, hakiki meyvenin yaratılmasında da Cenab-ı Hakk'ın ilminde takdir edilen şekil ve özellikler esas olmaktadır. Bu misal ile mukayese edersek, her bir insan, hayvan, ağaç, yıldız, dağ; bir kudret kelimesidir; kaderin programına göre yazılmış ve yaratılmıştır.

Ya da bahar mevsiminin temsil edildiği bir yağlı boya resmi düşünelim. Bu resimdeki güzellik; ressamın takdirinden, tanziminden gelmektedir. Ressam, o resme koyacağı her şeyi; şekli, büyüklüğü, rengi ve resimdeki alacağı yeri önce zihninde planlamış, daha sonra o programa göre fırçasını çalıştırmış ve resmi yapmıştır.

Aynen bunun gibi, şu kâinat da, kudret kalemiyle çizilmiş, rengârenk muhteşem bir tablodur. Fakat bu tablo canlıdır; Güneşi ışık vermektedir, ağaçlarından gıdalı meyveler dökülmekte, insanları düşünmekte, konuşmakta, yürümektedir. Koyunları ise süt vermekte, toprağından da hayat fışkırmaktadır.

Her şeyi ile cansız olan bir tabloya baktığında, ressamın ilmini ve takdirini aklıyla görebilen ve bu ilmin ve takdirin resimden önce var olduğunu idrak eden bir insan, elbette ki bu hayat dolu kâinat tablosunu seyrettiğinde, her şeyin Allah'ın takdir ettiği bir plan ve programa, yani kadere göre yaratıldığını anlayabilir.

O halde, bu kâinatta tecelli eden sanat, ilim, hikmet ve rahmet gibi hakikatleri aklıyla seyreden her insan, bu hakikatlerin Cenab-ı Hakk'ın, İlahi kaderine, Rabbanî plan ve programına dayandığına iman etmek zorundadır.

Kadere İman ve Tevekkül

Bazı kimseler “*tevekkül*”ü tembellik zannederler. Bilhassa batılı kaynaklar, İslam’da tevekkülü kasten böyle göstermekte ısrar etmektedirler. Bu sebepten, kadere iman ve tevekkülü ayrı bir başlık olarak ele almak ve açıklamak faydalı olacaktır.

Tevekkülün manası; Cenab-ı Hakk’ı vekil edinmektir. Kişinin sebeplere yapıştıktan sonra, neticenin yaratılmasını Allah’tan beklemesi ve hakiki tesiri Allah’tan bilmesi, tevekkülün esasıdır.

Mesela, **bir çiftçinin tevekkülü;** tarlayı kazdıktan, ekinleri suladıktan ve yapılması gereken diğer işleri yaptıktan sonra, meyveyi ve ekini Allah’tan istemesi ve çıkan meyveyi Cenab-ı Hakk’ın malı ve kendisine bir ihsanı olduğunu bilmesidir.

Bir savaşta tevekkül; düşmana karşı en tesirli silahlarla donandıktan ve harp kaidelerine harfiyen uyduktan sonra, zaferi Allah’tan beklemek ve O’na güvenmektir.

Ya da **bir öğrencinin tevekkülü,** derslerine iyice çalıştıktan sonra, im-

tihanda kendisini başarılı kılması için Allah'a dayanmasıdır.

Yoksa tarlayı ekmeden, savaşa hazırlanmadan ve derse çalışmadan yapılan tevekkül, İslam'ın emrettiği ve güzel bulduğu tevekkül olmamakla birlikte, bu bir tembellik ve atalettir.

Demek **tevekkül**; dünyaya ve ahirete ait işlerde, sünnetullah denilen İlahi kanunlara hakkıyla uymak ve neticeyi Allah'tan beklemektir.

Bediüzzaman Hazretleri de tevekkülü şöyle ifade etmektedir:

“Tevekkül, sebepleri bütün bütün reddetmek değildir. Belki sebepleri, dest-i kudretin perdesi bilip, riayet ederek; sebeplere teşebbüs ise; bir nevi fîli dua kabul ederek, neticeyi yalnız Cenab-ı Hakk'tan istemek ve neticeleri ondan bilmek ve ona minnettar olmaktan ibarettir.”²⁰

Biz de tevekkülle ilgili açıklamaları bu tarifin ışığı altında yapacağız.

İlk önce **“sebeb”** ve **“netice”** tabirleri üzerinde kısaca duralım:

Sebeb; vasıta ve şart manasına gelmektedir. Cenab-ı Hak, dünyaya ve ahirete ait her neticeyi bir takım şartlara ve sebeplere bağlamıştır. Bu şartların her birine **“sebeb”** denilir. Sebeplere takılan eşyaya ise **“netice”** denmektedir. Mesela, ibadetler sebeptir, cennet ise neticedir. Koyun sebeptir, süt neticedir. Arı sebeptir, bal neticedir. Veya güneş, toprak, su birer sebeptir, ağaç ise neticedir. Ya da başka bir açıdan bakıldığında ağaç sebeb, meyve ise neticedir.

Sebepleri de, neticeleri de yaratan Allah'tır. Sebeplerin, neticenin yaratılmasında tesirleri olmamakla birlikte, sebepler; Allah'ın kanunları olup, bunlara riayet etmeyenler neticelerden mahrum kalırlar.

İşte tevekkül: **“Sebeplere riayet ettikten sonra neticeyi Allah'tan beklemek, O'na itimat etmek ve O'ndan gelecek her şeyi, arzusuna uysun ve uymasın, rıza ve memnuniyetle karşılamak.”** demektir.

Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde **“Azmettiğin zaman Allah'a tevekkül et.”** (Al-i İmran, 3/159.) buyurmaktadır. Bu ayetin işaretiyle; ilk önce azmetmemiz ve daha sonra tevekkül etmemiz emre-

20 B. S. Nursi, Sözler, Yirmi Üçüncü Söz

dilmektedir. Yoksa çalışmayıp oturarak tevekkül etmemiz emredilmemektedir.

İnsanların bir işi azmetmeleri, itimadı gerektirir. Allah'a güvenmeyen kimse ise, ya kendisine ya da sebeplere itimat edecektir. Oysa hem kendisi hem de sebepler son derece acizdir. Kendisinin ve sebeplerin gayet aciz olması cihetiyle, insan, ancak ve ancak, bütün sebepleri yaratan ve o sebeplerin eliyle kendine lütuf ve ihsanda bulunan Allah'a dayanmakla kalben huzur bulabilmektedir.

Cenab-ı Hak, insanı maddesi ve manasıyla bu âlemden süzmüş ve onu kâinat ağacına bir meyve hükmünde yaratmıştır. Bu yaratılış sebebiyle, insanın kâinatla her bakımdan alakası vardır. Hangi işi yapmak istese, önce nefsiyle o işe teşebbüs edecek, daha sonra da bu âlemde kendisine yardımcı olacak sebeplere riayet edecektir.

Nefsi teşebbüsle, harici sebeplerin bir araya gelmesi, neticeyi Allah'tan istemek için fiili bir duadır. Neticeyi yaratacak olan ancak O'dur. İşte tevekkül bu noktada başlar.

Buğday elde etmek isteyen çiftçi, tarla ile el ele verir; onu sürer, eker ve sular. Böylece nefsi teşebbüsle birlikte sebeplere de riayet ettikten sonra Allah'a tevekkül eder ve kalp rahatlığıyla buğdayı Allah'tan bekler.

Bu misalden anlaşıldığı üzere, sadece insanın teşebbüsü netice nin yaratılmasına kâfi gelmediği gibi, insan teşebbüs etmeksizin tarla, su, tohum gibi sebepler de neticeyi meydana getirememektedirler. Bu, Cenab-ı Hakk'ın bir kanunudur. Ondan buğday istemenin yolu, ferdin o işe teşebbüsü ve sebeplere uymasıdır.

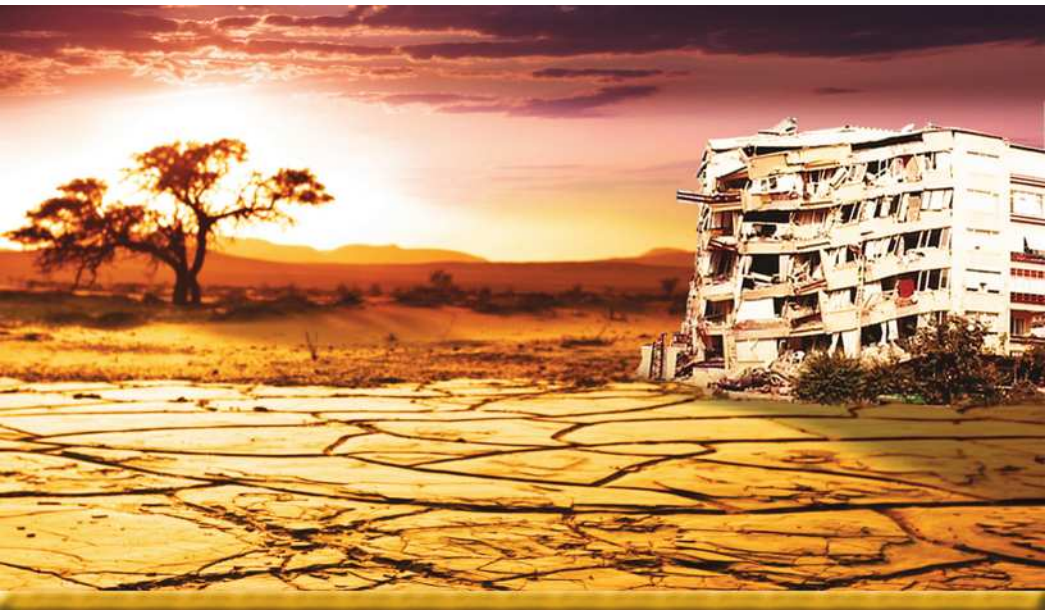
Şimdi İslam'ın tevekkül esasına karşı gelenlere şunu soralım: Misaldeki adamın, elinden gelen her şeyi yaptıktan ve her şartı yerine getirdikten sonra, tevekkül etmeyip evinde bir kış süresince merak ve endişe ile rahatsız olması mı daha iyidir? Yoksa *“Beni benden daha iyi bilen, bana benden daha şefkatli olan Rabb-i Rahimimden ne gelirse hoştur. Ana rahminde, o karanlık menzilde, beni şefkatle besleyen, dünyaya geldiğimde ise baba ocağımı ve anne kucağımı benim imdadıma gönderen; dağları madenleriyle, bağları meyveleriyle, denizleri balıklarıyla bana hizmetkâr eden, O Halik-i Rahim, benim için ne takdir ederse onda*

hayır vardır. Benim kuvvetim ve kudretim gibi fikrim de kısadır. Hangi azaları almamın hakkımda hayırlı olacağımı ana rahminde bilemediğim gibi, hangi neticenin öteki âlemde lehimde olacağımı da bu âlemde bilemiyorum. O halde, Ona tevekkül ve itimat ediyorum.” deyip, neticeyi sabır ve rıza ile beklemesi mi daha hayırlıdır?

Veya bir hastanın, doktorun verdiği ilaçları kullandıktan sonra Allah’a tevekkül ederek, sabır içinde şifa talep etmesi mi, yoksa tevekkül etmeyerek neticeyi aşırı bir merakla beklemesi ve manen perişan bir vaziyete düşmesi mi daha iyidir?

Kur’an’ı Kerim’in her emri ve yasağı gibi, tevekküle teşviki de insanlara dünya ve ahiret saadeti bahşetmektedir. Bir mümin, kendi iktidarı dâhilinde olan bütün imkânları kullandıktan ve bütün şartları yerine getirdikten sonra, neticeyi Allah’tan bekler. Eğer netice kendi arzusu istikametinde olursa, Cenab-ı Hakk’a şükreder; aksi istikamette tecelli ederse, **“Rabbim bana, benden daha şefkatlidir, benim iradem gibi şefkatim de cüz’idir. O halde, O nihayetsiz rahmet sahibine tevekkül ediyorum. O’ndan gelen her şey güzeldir. O’nun verdiği dert de derman olur.”** diyerek hem huzurunu muhafaza eder, hem de ahireti için mühim bir hayır kazanmış olur.

Bu hakikate arif olan mümin şöyle der: **“Ya Rabbi, benim irade ve arzu ettiğimi bana ihsan buyurursan, sana hamd ve şükrederim. Eğer arzu ettiğimin aksini tecelli ettirirsen, senin irade buyurduğunu memnuniyetle kabul eder ve onu benim arzumdan bin kat daha fazla rızayla ve neşeyle karşılarım.”**

Musibetlerin Kader Açısından Bazı Hikmetleri

Hayatın çeşitli safhalarında insanların maruz kaldığı bela ve musibetlerin altında, insan idrakinin kavramaktan aciz kaldığı birçok hikmetler gizlidir. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyurmaktadır:

“Sizin için hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, hâlbuki siz bilmezsiniz.” (Bakara suresi, 2/216)

Bela ve musibetlerin takdirinde kader hakiki sebeplere bakar ki, bu meseleyi daha önce izah etmiştik. Hakiki sebeplerin arkasında da ***rahmet, adalet ve inayet*** gizlidir.

Bu makamda söz konusu hakiki sebeplerden beş tanesine kısaca işaret edeceğiz:

Bazı musibetler, kulların geçmişteki hatalarının neticesidir. Bu musibetler tamamen insanların ihmallerinden, hata ve kusurların-

dan doğmaktadır. Gerekli tedbirleri almayan insanın hastalanması, tartıda hile yapan bir toplumun kuraklık ile cezalandırılması gibi... Musibetlerin bu sebebi Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: **“İnsanların bizzat kendi işledikleri günahlar yüzünden karada ve denizde fesat meydana geldi. Allah işledikleri günahların bir kısmının cezasını dünyada onlara tattırır ki, belki tuttukları kötü yoldan dönerler.”** (Rum suresi, 30/41)

“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işlediğiniz günahlar yüzündendir. Bununla beraber Allah çoğunu da affeder.” (Şura suresi, 42/30.)

Bir kısım musibetler, gelecek belaları defeder veya onların şiddetlerini kırar. Büyük musibetlerin önüne set olan bu gibi musibetler, gerçekte Cenab-ı Hakk'ın bir ihsanıdır. Musibetlerin bu sebebi de Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

“En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki imana dönerler.” (Secde suresi, 32/21)

Musibetler hayatı yeknesaklıktan kurtarmakla nimetlerin takdiline vesile olurlar. Zira **“Her şey zıddıyla bilinir.”** kaidesiyle; sıcak olmasa soğuk, gece olmasa gündüz, açlık olmasa tokluk bilinemezdi. Aynen bunlar gibi hayat devamlı rahat ve sefa ile geçseydi, o zaman, bu rahat ve sefa nimeti de bilinemezdi. Hasta olmayan sağlık nime-tini, fakir olmayan zenginlik devletini, depremde evi yıkılarak evsiz kalmayan evinin kıymetini hakkıyla takdir edemez.

İşte musibetler bu açıdan da kişiye, elindeki nimetlerin kıymetini bildiren bir mihenk taşıdır. Yani musibetler; sıhhatin ve diğer nimetlerin önemini ve kıymetini insana fiilen ders veren mürşitlerdir. Aynı zamanda musibetler insanı manen ve maddeten kemâle ulaştırır. Hayat şartlarına karşı mukavemetini ve sabır kuvvetini geliştirir. Musibetlerin bu ciheti de Cenab-ı Hakk'ın bir ihsanıdır.

Bu dünya bir imtihan yeridir. İmtihanın bir ciheti de; insanların İlahi takdire rıza ve teslimiyet derecelerinin ölçülmesidir. Bu ise ancak bela ve musibetlerle olabilir. Cenab-ı Hak, bu hakikati Kur'an'da şöyle ifade etmektedir:

“Sizi mutlaka biraz korku ve açlık, biraz da mallardan, can-

lardan ve mahsûllerden bir noksanlık ile imtihan edeceğiz. (Ey Resûlüm!) O hâlde sabredenleri (Cennetle) müjdele!” (Bakara, 2/155)

Musibetler, günahkâr bir müminin günahlarına kefaret olur. Halis kullarının da makamlarını yükseltir. Peygamber Efendimiz (asv) bu manaya şöyle işaret etmiştir:

“Mümine gelen her musibetle, hatta ayağına bir dikenin batmasıyla da, Allah onun hatalarını döker.”²¹

Bir diken batmasının dahi müminlerin günahlarından bir kısmını döktüğü dikkate alındığında, diğer hastalık ve musibetlerin ne kadar azim rahmet ve inayetlere vesile olacağı elbette daha iyi anlaşılır.

Bizler bu makamda, ***“musibetlerin ve hastalıkların insanlara niçin musallat oldukları”*** meselesinde bu kadar izah ile yetineceğiz. Eğer musibet ve hastalıklara, Allah’ın rahmetinin ve şefkatinin, niçin ve nasıl müsaade ettiğini ve bu konunun bütün detaylarını öğrenmek isterseniz; Bediüzzaman Said Nursi Hazretlerinin, Mektubat isimli eserinden, Yirmi Dördüncü Mektub’a müracaat edebilirsiniz.

Son olarak şunu da ifade edelim ki; her musibetin altında Erhamürrahimin olan Allah’ın inayetinin çok tatlı meyveleri bulunmaktadır. Bu sebeple, bizler musibetlere karşı sabır ve şükürle mukabele etmek, acizliğimizi ve zayıflığımızı düşünerek dergâh-ı İlahiyyeye iltica etmek ile mükellefiz. Musibetleri rıza ile karşılamak, Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmanın en önemli bir vesilesidir. Bir kul o rızaya nail olma şerefine ererse, çektiği bütün meşakkatler ve uğradığı bütün musibetler hiç hükmünde kalır.

21 Buharî, Marda,1; Müslim, Bir, 52

Kalplerin Mühürlenmesi Açısından Kader

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerimde, Efendimiz (asv)'e hitaben şöyle buyurmaktadır:

“Sen inkâr edenleri korkutsan da, korkutmasan da birdir. Onlar iman etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Ve gözlerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır.” (Bakara Suresi, 2/6-7)

Bu ayet-i kerimeyi, sathi bir anlayışla ele alan bazı kimseler: ***“Allah bu kişilerin kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Bunlar nasıl iman ve ibadet etsinler, hakikatleri nasıl görsünler ve nasıl işitsinler?”*** demektedirler. Hâlbuki meseleyi, ***“Allah'ın ezeliyeti”*** ve ***“İlmin maluma tabi olması”*** kaidesi çerçevesinde ele alan bir insan için, böyle bir iddia çok yersizdir.

Evvela, ayet-i kerimenin ifadesinde; ***“inkâr etme”*** fiili insanlara, mühürleme ve perde çekme fiilleri ise; Allah'a hamledilmiştir. De-

mek insan, inkârı kendi tercih etmekte ve bunda ısrar etmekte, bunun neticesi olarak da Allah kalbini mühürlemektedir.²²

Bilindiği gibi, ihtiyari fiillerde, Cenab-ı Hakk'ın külli iradesi, kulun cüz'i iradesine tabidir. Yani kul, neyin yaratılmasını isterse, Allah onu yaratır. Burada da inkâra insanlar sapmakta, inkârlarının bir neticesi olarak da kalplerini ve kulaklarını Allah mühürlemektedir. Bu hakikati, şu misal ile anlayabiliriz:

Belediye zabıtalарının, fırınları teftiş ettiğini ve fırınların sağlıklı üretim yapıp yapmadıklarını kontrol ettiklerini farz ediyoruz. Zabıtalар, birçok temiz ve kanunlara uygun üretim yapan fırını gezdikten sonra, son derece pis, içinde böceklerin yuva yaptığı ve son derece sağlıksız şartlarda üretim yapan bir fırına girmiş olsunlar. Belediye memurlarının burada yapacağı iş; üretim yapmaya elverişli olmayan bu fırını kapatmak ve mühürlemektir.

Acaba zabıtalар fırını mühürlediğinde, fırın sahibi diyebilir mi ki; **“Fırını mı zabıtalар mühürledi, ekmek çıkaramama suçum onlara aittir.”** Elbette diyemez. Evet, fırını zabıtalар mühürlemiştir, bu doğrudur, ancak fırının mühürlenmesine sebep olacak işleri kendisi işlemiştir. Fırını temizlememiş ve sağlık şartlarını yerine getirmemiştir. Yani zabıtalарın mühürleme fiili, fırıncının kötü ahlakına bağlıdır. Eğer fırıncı dükkânını temiz tutsaydı bu mühürleme olmayacaktı. Zaten zabıtalарın da fırıncılara bir garezi yok, zira birçok fırın mühürlenmemiş bir şekilde işlerini yapmaktadır.

Sözün özü; fırını her ne kadar zabıtalар mühürlemiş olsa da, suçlu ve sorumlu fırıncıdır.

Aynen bunun gibi, fırıncı hükmünde olan insan da, fırını hükmünde olan kalbini, küfür, şirk, günah, isyan gibi kirlerden temizlemediği takdirde, Allah onun fırını, yani kalbini mühürleyecektir. Ve mühürlenmiş bir fırından ekmeklerin çıkamayacağı gibi, mühürlenmiş bir kalpten de iman, muhabbet, marifet gibi olgular çıkamaz.

Cenab-ı Hakk'ın, insanın nefsinde ve kâinatta sergilediği nihayetsiz lütuf ve ihsanları imanın nuru ile görülür. Başta küfür olmak

²² “İman etmezler” manasını ifade eden “la-yü'minun” dan sonra “mühürlendi” manasını ifade eden “hateme” tabirinin gelmesi, mühürlenmenin sebebinin açıkça göstermektedir. Yani onlar iman etmediler ve kalplerini mühürlenmesi ile cezalandırıldılar.

üzere günahlar ve isyanlar bu seyre perde olurlar. İnsan günah ve isyana devam ettikçe, Rabbi ile arasındaki perdeler kalınlaşır.

Bir insan işlediği günahlara tövbe ederek mahcubiyetini, huzura çevirmediği takdirde, nefsinin hükmetmesiyle, kalbine, iman nuru yerine, gurur, riya, şehvet ve en nihayette küfür yerleşir. Bu hâl ise onun kör olmasına ve netice olarak kalbinin mühürlenmesine yol açar.

Yoksa Allah Teâlâ, iman ve sâlih amel üzere bulunan bir insanın kalbini mühürlemez. Demek, küfür yolunda yürüyen kimseler, kâinatta, Allah'ın varlığına, birliğine, rahmet ve keremine şahadet eden sayısız delilleri okumamakla ve nihayetsiz sedâları işitmemekle, kalplerinin ve kulaklarının mühürlenmesine ve gözlerine perde çekilmesine kendileri sebep olurlar.

Diğer taraftan, sözü edilen âyet-i kerime, Allah Resûlüne (asv) cephe alan, onunla mücadele eden müşrikler hakkında nâzil olmuştur. Ve o müşriklerin kalplerinde şirkin tam hâkimiyet kurması ve tevhide yer kalmaması, “kalp mühürlenmesi” şeklinde ifade edilmiştir. İşte kendilerine hidayet kapısı kapananlar, bu noktaya varan müşriklerdir. Yoksa günah işleyen, zulüm eden yahut şirke giren her kişi için hidayet kapısının kapanması söz konusu değil. Aksi halde, asr-ı saadette, daha önce putlara tapan on binlerce insanın İslâm'a girmelerini nasıl izah edeceğiz?!.. Şirke giren her insanın kalbi mühürlenseydi, hiçbir müşrikin Müslüman olamaması gerekirdi. Demek ki, kalbi mühürlenmişler, tevhide dönmeleri imkânsız hâle gelenlerdir. Ve onlar, bu çukura kendi iradelerini yanlış kullanarak düşüyorlar.

“Gerçekten o inkâr edenleri inzar etsen de (uyarsan da) etmesen de birdir; iman etmezler. Allah kalplerine de kulaklarına da mühür vurmuştur; gözlerinin üzerine de perde çekmiştir. Onlar için büyük bir azap da vardır” (Bakara, 2/6-7) mealindeki söz konusu ayetlerin nüzul sebebi özel bir kaç hususî kafirin durumudur. Taberî'nin İbni Abbas'tan ve el-Kelbîden rivayetine göre bu iki ayet-i kerime, Huyey b. Ahtab, Kâ'b bin Eşref ve benzeri Yahudilerin ileri gelenleri hakkında nazil olmuştur(bk. Taberî, İbn Kesir, Vehbe Zuhaylî-et-Tefsiru'l-münîr, ilgili ayetin tefsiri). Demek ki, burada “tebliğin kendilerine fayda vermeyeceği belirtilen” kimseler belli birkaç kişidir. Yoksa, bütün in-

sanlar veya bütün inanmayanlar için değildir.

Bu belli kâfirlerin kimler olduğu hususunda farklı görüşler vardır: Huyey b. Ahtab, Kâ'b bin Eşref ve benzeri Yahudilerin ileri gelenleri hakkında nazil olmuş diyenlerin yanında, Hendek savaşındaki ileri gelen bazı komutanlar olduğunu, Ebu Cehil ve Ebu Lehep gibi bazı müşrikler olduğunu söyleyenler de vardır(bk. Zadu'l-Mesîr, ilgili ayetin tefsiri).

Bu ayet ortada olduğu halde Hz. Peygamber(a.s.m)'in tebliğine devam etmesi de gösteriyor ki, burada söz konusu edilen ve imana gelemeyecekleri bildirilen belli birkaç kişidir. Sebebi ne olursa olsun, bu ayette belirtilen kâfirler belli bir zümredir. Allah, bu adamların bir daha samimi olarak İslam dinine girmeyeceklerini elbette bilmektedir. Allah ise -haşa- haksız yere bunların iman yolunu kapatmamıştır. Bunlar kendi özgür iradeleriyle küfrü tercih etmiş ve iman etmemek için ön yargılı ısrarlarını sürdürmüş bir gruptur.

Sözün özü, insan ister, Allah yaratır.

Sonuç

Kadere iman, iman esaslarından biridir. Diğer yandan İnsan cüz-i ihtiyari denilen hür iradesiyle istediğini yapar. Her şeyi bilen Yüce Allah, ilm-i ezelisiyle olmuşları olacakları bir tür kader defteri olan levh-i mahfuzda yazmıştır. İlim maluma tabi olduğundan (bilgi bilinene uyduğundan), insan iradesi ile kaderin çatışması yoktur. Yani biz nasıl yaparsak Allah öyle bilir ve öyle takdir etmiştir. Bir başka deyişle kader, (takdir-i ilahi), iradeyi engellemez ve zorlamaz.

Allah yanılmaz ilmiyle, neleri yapacağımızı, hangi yolu seçeceğimizi bilir ve bazı hikmetlerden dolayı da bizi dünyada imtihana çeker ve dener. Yaptıklarımıza karşılık olarak da, bizleri ödüllendirir veya cezalandırır.

İnsanlar maziye geçmiş olaylar ve musibetlerde kaderle kendilerini teselli edebilirler, “kaderimde varmış ki başıma geldi” diyebilirler. Ama bu yaklaşım gelecek için söz konusu olmamalıdır. Yoksa bu durum insanları tembelliğe ve yanlış bir tevekkül anlayışına iter.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- **AYDIN, Ali Arslan**, İslam İnançları ve Felsefesi, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.
- **BAŞAR, Alaaddin**, Bir Kader Sohbeti, Zafer Yayınları, İstanbul 2007.
- **BİLMEN, Ömer Nasuhi**, Mülâhhas İlm-i Tevhid, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1962.
- **CANAN,İbrahim**, Kütüb-ü Sitte, I-XVIII, Akçağ Yayınları, İstanbul
- **GAZALİ**, İhyau Ulumuddin, I-IV, Terc., Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul 1974
- **GÖLCÜK, Şerafeddin**, Kelam Açısından İnsan ve Fiilleri, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1979
- **İRFAN ABDULHAMİD**, İslam'da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları, terc., Said Yeprem, Marifet Yayınları, İstanbul 1994
- **KIRKINCI, Mehmet**, Kader nedir?, Zafer Yayınları, 2009
- **MUSTAFA SABRİ EFENDİ**, İnsan ve Kader, terc., İsa Doğan, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul 1989
- **NESEFİ**, Metnu Hakaiki'l – Akaid, Ahmed Kamil Matbaası, İstanbul 1323
- **NURSİ, Bediüzzaman Said**, Sözler, RNK Neşriyat, İstanbul 2009
- **NURSİ, Bediüzzaman Said**, Mektubat, RNK Neşriyat, İstanbul 2009
- **NURSİ, Bediüzzaman Said**, Mesnevi-i Nuriye, RNK Neşriyat, İstanbul 2009
- **RAZİ, Muhammed bin Ömer**, El Metalibu'l- Aliye, I-IX Beyrut 1987
- **SARICIK, Murat**, Sorularla Kaderin Şifreleri, Nesil Yayınları, Bahçelievler/ İstanbul 2009
- **TAFTAZANİ, Mesud bin Ömer**, Şerhu'l – Akaid, haz., Süleyman Uludağ, Derghah Yayınları, İstanbul 1980
- **TAFTAZANİ, Mesud bin Ömer**, Şerhu'l – Makasid, I – V, Alemü'l Kütüb, Beyrut 1989
- **www.sorularlailamiyet.com**
- **www.sorularlarisale.com**
- **YEĞİN, Abdullah**, Yeni Lügat, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992
- **YAVUZ, Yusuf Şevki**, “Kader”, DİA, XXIV, İstanbul 2001

Asrımızın en büyük hastalığı; imansızlık ve iman hakikatlerine gereken önemin verilmemesidir. Hâlbuki iman, amelden önde gelir. Zira Allah'ın fazlının gözüktüğü kimseler için, amelsiz cennete girmek mümkün olabilir. Ama imansız cennete kimse giremeyecektir. İman cennetin “olmazsa olmaz” anahtarıdır. Belki ameldeki bir kusur, Allah tarafından af edilebilir, ancak imandaki ufacık bir kusur af edilmediği gibi, yer ve gök arası kadar sâlih amelin mahvına da sebep olabilir. Öyleyse imanı çok iyi anlamak ve iman hakikatlerini delilleriyle bilmek zorundayız.